

This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit. The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
<https://kksu.co.in/>

Digitization was executed by NMM

<https://www.namami.gov.in/>

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedhi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
<https://egangotri.wordpress.com/>

कविकुलबुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक

हस्तलिखित संग्रह

दाखल क. M2410 विषय धर्मशास्त्र

नाव भातुर सन्यासविधि सेटिटा

लेखक/लिपीकार

पृष्ठ 58 काळ पूर्ण/अपूर्ण

M2410

नंबर
१४२

॥ॐ तत्सत्॥

विश्वेश्वरि
सारः

॥ श्रीकृष्णानंदरामसमर्थ ॥ श्रीकृष्णानं
दशरवेनागपुरनिवासिने ॥ मंदबुद्धिवि
नाशाय भूयो भूयो नमो नमः ॥ १ ॥ श्रीकृष्णा
नंदरामस्य सर्वत्रैव निवासिनः ॥ सत्यसा
नप्रवेशार्थपादद्वंद्वं नमाम्यहम् ॥ २ ॥ ॐ त
त्सत् ॥
प्रणम्य विष्णुमात्मानं सञ्चिदानंदमुक्तिदम् ॥
ॐ सर्वज्ञविश्वेशं मायया धृतविग्रहम् ॥ ३ ॥
विश्वेश्वरसरस्वयाक्रियते वेदमानतः ॥
यतेः परमहंसस्य धर्माणां प्रेषसंग्रहः ॥ ४ ॥
अंगिराः ॥ वनवासात्परिश्रान्तः प्रपन्नजे बुद्धि

तावन्त्यासोऽग्निहोत्रं च कर्त्तव्यं तु कर्मो युगे ॥ १५ ॥
 श्रुतिः यदहरेव विरजेत दहरेव प्रव्रजेत् ॥
 कात्यायनः ॥ ब्रह्मनर्याद्गृहाद्वापि वनाद्वा संन्य
 सेद्बुधः ॥ पुत्रेषु भायानि क्षिप्य मृतपत्नीकर
 वन् ॥ १॥ श्रुतिः ॥ यथातुरः स्यान्मनसा वाचा
 सन्यसेत् ॥ अथ पुनरब्रवीत्वास्नातकोत्सना
 ग्रिको नायदहरेव विरजेत् ॥ दहरे ॥ बृहस्पतिः ॥
 यस्मिन्कामाः प्रविशन्ति विषयेभ्यो पस्यन्तः ॥
 विषयान्न पुनर्यन्ति स कैवल्याश्रमे वसेत् ॥ १५ ॥
 यस्मिन्क्रोधः शमं याति विप्रः समग्रश्रि
 तः ॥

विष्णुः

॥ॐ॥
॥९॥

पूर्वकं॥ व्याध्याविष्टो विरक्तो वा ब्रह्मविस्तंभ
सेद्विजः॥ संन्यसेद्ब्रह्मचर्येण संन्यसेद्वा गृहाद
पि॥ वनाद्वा संन्यसेद्विद्वान् आतुरो वाप्यदुःखि
तः॥ आतुराणां विशेषोऽस्ति न विधिर्नैव च क्रियाः॥
प्रेषमात्रस्तु संन्यास आतुराणां विधीयते॥ ३॥
यदा मनसि संजातं वैतृष्यं सर्ववस्तुषु॥ तदा
संन्यासमिच्छंति पतितः स्याद्विपर्यये॥ ४॥
व्यासः॥ ब्रह्मचारि गृहस्थो वा वानप्रस्थोथ वा
पुनः॥ विरक्तः सर्वकामेभ्यः परिब्राज्यं समाश्र
येत्॥ १॥ यावद्दृष्टविभागेऽस्ति यावद्देहं प्रवर्तते॥

न-

विश्वे.
॥३॥

जाव्याः॥ संन्यासनिश्चयं कृत्वा पुनर्नैव
करोति यः॥ सकुर्यात्कृच्छ्रमश्रान्तं षण्मा
सात् प्रत्यनंतरं॥ संन्यासं पातयेद्यस्तु प
तितं न्यासयेत्तु यः॥ संन्यासविद्वत्कलावि
श्रीनेतान्यतिलान्विदुः॥ तस्मात्पक्वक
षायेण कर्तव्यं दंडधारणम्॥ इतरस्तु न
शक्नोति विषयेरपहीयते॥ अनर्थाकारि॥
आरूढपतितापस्य कुनरवीश्यावदंतकाः॥ क्ष
यीक्षतांगविकल्पो न तु संन्यासमहीति॥ संप्र
सवसितानां च महापातकिनां तथा॥ ब्राह्म
णामभिशस्तानां संन्यासं नैव कारयेत्॥

॥ॐ॥
॥२॥

आकाशेऽग्निर्यथाक्षिप्तः सकेवामाश्र
मेवसेत् ॥१॥ संसारमेव निःसारं दृष्ट्वा सार
दिदृक्षया ॥ प्रव्रजं त्यक्तो दाहाः परं वैराग्य
माश्रिताः ॥१॥ अग्निः ॥ न तावन्मुच्यते दुःखा
ज्जन्ममृत्योश्च बंधनात् ॥ यावन्नधारये
दि प्रोवैष्णवं लिङ्गमादरात् ॥१॥ विष्णुः ॥
मुखजानामयंधर्मो वैष्णवं लिङ्गधारणं ॥
बाहुजातो रज्ज्जातानां नायंधर्मो विधीयते ॥१॥
हस्तः ॥ अमेवाक्षरं ब्रह्म वासुदेवाख्यमव्ययं ॥
इति भावो ध्रुवो यस्य तदा भवति भैक्षभूक ॥२॥

तसकृच्छ्रमाह ॥ तसद्वीरघृतांबुनामेकै
 कं प्रत्यहं पिवेत् ॥ एक रात्रौ पवा सश्रुत तसकृच्छ्र
 उदाहृतः ॥ १५ ॥ अपोपिवेतु त्रिपलं द्विपलं तु पयः
 पिवेत् ॥ पलमेकपिवेत् सपिस्त्रिरात्रं चोष्णमा
 र - तमिति त्रिरात्रस्य पूर्णमुष्णार्द्धवाष्पका
 थं पिवेत् सूयुर्थः ॥ प्राजापत्यक्रियाशक्तौ
 धेनुं दद्याद् द्विजोत्तमं ॥ धेनोरेभावे दातव्यं
 मोक्षं तोक्ष्यं न संशयः ॥ संपूर्णदानाशक्तौ
 वनुकल्पमाहुः ॥ गवामभावे निष्कं स्यात् तद
 र्थपादमेव वा ॥ बद्धचपरिशिष्टे न्यायकरः ॥
 प्राग्मुखस्तिष्ठन् पूर्ववा दुर्ध्रयात् ॥ ॐ भूः
 सैन्यस्तं मया ॥ ॐ भुवः सैन्यस्तं मया ॥ ॐ स्वः
 सैन्यस्तं मयेति त्रिरुपांस्तु निर्मध्यमं त्रिरुपै
 रिति

विश्वे
 ॥ ४ ॥

क

ॐ ॥
॥ ३ ॥

प्राजापत्य

प्रतयज्ञैरपोशानहोमस्वाध्यायवर्जितम्॥
सत्यशौचाश्रमश्रद्धासंन्यासंनैवकारयेत्॥
संन्यासविधिः॥बोधायनः॥अनाश्रमीच
तुरःकुच्छ्रानामश्रद्धयर्थंविदध्यात्॥आ
श्रमीततुक्कुच्छ्रमेकमिति॥स्मृत्यर्थसारे॥
कुच्छ्रान्तुचतुरःकुत्वापावनार्थमनाश्रमी॥
आश्रमीचेततुक्कुच्छ्रतेनासौयोग्यतांव्रजेत्॥१५॥
प्राजापत्यतद्वर्णमनुक्तं॥अहंप्रातस्त्रहंसा
यंअहमद्यादयान्वितं॥अहंपरंतुनामि
याप्राजापत्योऽयमुच्यते॥१॥सायंतुद्वादश
ग्रासाःप्रातःपंचदशस्मृताः॥चतुर्विंशतिर
याच्याःपरमनशानंस्मृतमिति॥कुक्कुटांड
प्रमाणस्तुयथानास्यविशेन्युक्तमिति॥ॐ॥

त्राहिमां सर्वलोके शाना सुदेव सनातन ॥ संन्य
 स्तं मे जगद्योने पुंडरीकाक्ष मोक्षद ॥ अहं सर्वा
 भयं दत्ता भूतानां परमेश्वर ॥ युष्मच्छरणमाप
 न्नः स्त्राहिमां पुरुषो न मेति ॥ ततो दिग्बरो भूत्वा
 किंचिदुदङ्मुखो गच्छेदियारिविधिः ॥ दंडं
 दणगाहानिः ॥ धारयेद्देणवं दंडं न स्थूलं न
 द्रुशं तथा ॥ तस्य चाग्रे तु मूलं च ग्रंथिं युक्त्वा
 तु धारयेत् ॥ द्विचत्वारिंशद्व्योना ह्यंगुलीनि
 समाहितः ॥ न न्युनं नातिरिक्तं च द्विगुणं मूलतो
 ग्रंथे ॥ दंडं तु वैष्णवं सम्यक् सख्यं समपूजयेत् ॥ व
 पुष्पस्थानं समुपन्नं नाना कः कः पशोभितं ॥ अ
 दः धमहतं कीदृः पर्वग्रंथिविराजितं ॥ स्वयं भू
 तं तु मेदिन्यां शारवाक्यं मृत्तुं शक्रं ॥ नासादङ्ग
 शिरस्तु मे भ्रुवोर्वा विभ्रया द्यतिः ॥ जमदग्निः ॥
 दंडा मुनीस्तु संयोगः सर्वदेवविधीयते ॥ न दंडे
 न विना

विधिः
 ॥ ५ ॥

॥ॐ॥
॥४॥

प्रकारंतरमाह॥ शौनकः॥ ॐ भूर्भुवःस्वः
संन्यस्तं मया संन्यस्तं मया संन्यस्तं मयेति मंद
मध्ये नोत्तमस्वरेणोक्ता अभयं सर्वभूतेभ्यो
मत्त इति प्राञ्जुख उदके पूर्णं जलं निनयनं कृ
त्वा यथाधिकारं यथाविधि दंडादिगृहीत्वा
स्वधर्मनिष्ठो भवेदिति॥ बौद्धायनसु अन्य
थाह॥ ॐ भूर्भुवःस्वः संन्यस्तं मया संन्यस्तं
मया संन्यस्तं मयेति त्रिरुपां भु उक्ता त्रिरुप्येस्त्रि
सया हि देवा इति हि विज्ञायते अभयं सर्व
भूतेभ्यो मत्त इत्यपामं जलं निनयतीति॥ ततो
विष्णु प्रार्थनामाह॥ यमः॥ दत्तातोयं जलं विप्रो
भक्त्या संप्रार्थयेद्भूमिं सर्वदेवात्मके तोये तो
या इति महं हरे॥ दत्ता सर्वेषणा यश्च युष्म-
रणमागतः॥ त्राहि मां सर्वलोके शान्तिरन्या न वि
द्यते॥ संन्यस्तं मे जगन्नाथ पाहि मां मधुसूदन॥

धनधान्यादिकंच यत् ॥ अथाग्नसर्वविना
 नांसंन्यासो निष्कलो भवेत् ॥ सुमतुः एष य
 जाम्यहं सर्वं कामं भोगादिकं सुखं ॥ शोकं तोषं
 विवादं च गंधमाल्यानुलेपनं ॥ भूषणं नर्तनं गे
 यं दानमादानमेव च ॥ द्वांदोग्ये ॥ क्लृप्तस्थोऽ
 मृतत्वमेति इति ॥ त्याग एव हि सर्वेषां मोक्षसा
 धनैः पुनर्मम ॥ भल्लुकिश्रुतिः ॥ न कर्मणानप्र
 जया धनेन त्यागेनैकेनामृतत्वमानश्रुतिः ॥
 जाबालश्रुतिः ॥ शतं कुलानां पुरतो बभूव तथा
 पराणां त्रिशतं समग्रं ॥ एते भवंति सुकृतस्य लो
 के येषां कुले संन्यसतीहा विप्रः ॥ संन्यासाद्ब्र
 ह्मणस्थानं वैराग्या प्रकृतौ लयः ॥ शानात्कैव
 ल्यमाप्नोति तिस्रस्तार्गतयः स्मृताः ॥ याज्ञ
 वल्क्यः ॥ अकार्यकारिणां दानं वैजो न द्याभ्य
 शद्विकृत् ॥ शोध्यस्य मृत्पतौ यंच संन्यासो
 यदि न मनो ॥ १५

विश्वे
 ॥ ६५

॥ॐ॥
॥५॥

गच्छेद्विषुक्षेपत्रयं बुधः ॥ जगंतरादिषु क्षि
प्तेन कश्चिद्दोषभा भवेत् ॥ शिष्यादिभिर्वि
नातेपि नीत एव स आत्मना ॥ हस्तपादादिन
ञ्छिष्य इति शिष्यान्नुवंति हि ॥ काठके ॥ यस्तौ
पवीतं वेदांश्च सर्वं तद्वर्गयैद्यतिरिति ॥ पर
महंस्तौ पविषुदि ॥ असौ स्वपुत्रकलत्रबंधा
दीन् शिखां यस्तौ पवीतं यागं स्नानं स्वाध्यायं
च सर्वं कर्माणि संन्यस्यायं ब्रह्मांडं हि वि को
पी नंदं दमाच्छादनं च शरीरोपभोगाश्च लो
कस्योपकारार्थाय च परिग्रहेत् ॥ व्यासः ॥ ए
व धर्ममधर्मं च उभे स्यान्तरे यज ॥ उभो स
्यान्तरे यत्कायेन यज सितं न्यज ॥ १ ॥ याः
काश्चिज्जीविताशक्यास्तुं नियुक्षताः
क्रियाः ॥ ताः सर्वाः संपरित्यज्य निमेषादिष्व
वस्थितः ॥ अत्रिः ॥ शेषं वित्तं यजेद्विप्रो =

संन्यस्तस्तान्दहे दोषान् तु पाग्निरिव कांच
 न॥ सूर्यस्वद्योतयोर्यद्वन्मेरुसर्वपयोरिव॥
 अंतरं हि महद्दुष्टं तथाभिदुग्दहस्थयोः॥
 मनुष्यो द्वा सर्वभूतेभ्यः प्रज्जन्तुः प्रभयं गृहात्॥
 तस्य ते ज्ञो मया लोकौ भवन्ति ब्रह्म वेदिनः॥१५॥
 (सुगुणं ब्रह्म वेदिनः) ब्रह्मैव स ब्रह्माप्येति॥ न वि
 भेदिकुलम्भनेति॥ गृहस्थो ब्रह्मचारी च वान
 प्रस्थोऽथ भिक्षुकः॥ यदि चेन्मोक्षमास्थातुं
 तमां गतिमाश्रयेत्॥ यम॥ शानेन मुच्यते भिक्षु
 स्तपसा स्वर्गमाप्नुयात्॥ नरकं विषया संगान्
 यो मार्गस्ति पस्विनां॥ व्यासः॥ कर्मणा बध्यते जं
 तुर्विद्यया च विमुच्यते॥ तस्मात्कर्म नूकवेति
 यतयः पारदर्शिनिः॥ यस्य संन्यसनादेव स्था
 नाच्छान्तिभास्करः॥ कुलकोटिशतैः सार्द्धं
 प्राप्नोति परमं पदम्॥ षड्विंशकुलान्यतीतानि

विश्वे०
 ॥१७॥

॥ॐ॥
॥८॥

विष्णुः॥ एकरात्रोषितस्यापि यतेर्यागितिरुच्य
ते॥ नसाशक्यागृहस्थेन प्राप्नुक्तुशतैरपि॥
संन्यस्तमितियो ब्रूया प्राणैः कंठगतैरपि॥ न
तु क्तुशतेनापि प्राप्नुंशक्नोति मानवः॥ संन्य
स्यंतं दिजं दृष्ट्वा स्थानाच्छांतिं प्राप्नुवन्॥ अ
यं मे मंडलं भिखापरं श्रद्धाधिगच्छति॥ दक्षः५
त्रिंशत्परान् त्रिंशदपरान् त्रिंशदपरान् परान्॥
सद्यः संन्यसनासु देव नरकात्तारयेत्तितृणं॥
चतुर्वेदसु यो विप्रः सोमयाजी शतं कर्तुः॥ तं
स्मादपि यतिः श्रेष्ठस्ति लपर्वतमंतरं॥ कपिलः॥
संन्यस्तमितियो ब्रूया प्राणैः कंठगतैरपि॥
सोऽक्षयाः क्लृभते लोको न पुनर्जन्म न विद्यते॥
षष्टिं कुलान्यतीता निषष्टिमागामि कानि च॥
कुम्भान्युद्धरते प्रातः संन्यस्तमितियो वदेत्॥
ये च संतानजादोषा येऽपि स्युः कर्मसंभवाः॥

द्वाक्यनामतदिष्यते इति ॥ पूर्वाचार्येणापि
 नामकर्तव्यं ॥ तथा च त एव ॥ यतीनां ख्यातय
 शसौ माचार्यः पूर्वभाविनां ॥ नामकुर्यान्नशि
 ष्यस्य बुद्धिपूर्वकं कदाचनेति ॥ ततो गुरुः शि
 ष्याय ओपनिषदान् परमहंसधर्मानुपदिशेत् ॥
 काठकब्राह्मणं ॥ स्वस्ति सर्वजीवेभ्यः इत्येकं
 दीक्षा मुपेयात् ॥ काषायवासाः कक्षोपरस्थरो
 माः रुद्रमुण्डोदरपात्रो कस्मादियध्यात्मस्य
 ध्यायत ऊर्ध्वगोवायुर्विमुक्तमार्गो भवेदिति
 केतश्चरेत् भिक्षाशीनदद्यात् वैष्णवं व्रतं
 धारयेदित्यादि ॥ स्मृतिः ॥ जन्मना जायते भूदः
 संस्कारेण द्विजोत्तमः ॥ वेदाभ्यासी भवेद्वि
 प्रोक्तं जानाति ब्राह्मणः ॥ या शर्ववक्ष्यः ॥
 स युमस्ते यः क्रोधो ह्रीर्धीः शौचं धृतिर्दमः ॥
 संयतं ह्रियता विद्याधर्मः सर्व उदाहृतः ॥ १ ॥

विश्वे.
 ॥ ८ ॥

म

॥ॐ॥

॥७॥

षष्टिमागामिकानिच॥ नरकादुद्धरयेव संन्य
स्तोहमिति श्रुवन्॥ दिव्यं नैजो मयः श्रीमान्सू
र्यचंद्राग्निमैतलं॥ भित्ती प्रयाति संन्यासी स्व
धर्मपरिपालनात्॥ गुरुपसयादिविधिः॥
गालवचनं॥ तत्तुंदस्मुरवायनिसुश्रुद्धु
दमुक्तसत्यपरमानंदाद्यजस्रप्रतिपादकंप्र
णवेदक्षिणे कर्णे प्राङ्मुखः सन्नुपदिशेत्॥ प्रण
वस्य चार्थं वचनेन बोधयेत्॥ आचार्यवच
नेन अपंचोक्तं पंचमहाभूतानीत्यादितत्॥
अयमात्मब्रह्म॥ तत्त्वमसि॥ प्रशानं ब्रह्म॥ अ
हं ब्रह्मास्मि इत्यादी निशिष्ये शाखावाक्योप
देशपूर्वकमुपदिशेत् तेषामर्थं च बोधयेत्॥
ततो नामदद्यात्॥ बहुचपरिशिष्टं॥ अथा
स्मै नामदद्यात् वैष्णवं मासनामाथवा यद्रो
चते इति॥ तथा च संप्रदायविदः॥ तत्संप्रदायार्थो
रैक्येयत्वं पदं प्रतिपादयेत्॥ तन्नामयतयेक्यु

येऽनानिग्रथितानितु॥ कृत्वा कंथां वहिर्वा-
 सोधारयेद्वातुरंजितं॥ काषायं ब्राह्मणस्यो-
 क्तं नान्यवर्णस्य कस्यचित्॥ मोक्षाश्रमे सदा
 प्रोक्तं धातुरक्तं तु योगिनां॥ देवः॥ आददी-
 त प्रवृत्तेभ्यः साधुभ्यो धर्मसाधनं॥ नाददी-
 त निवृत्तेभ्यः प्रमादेनापि किञ्चन॥ रथ्यायां
 बहुवस्त्राणि भिक्षां सर्वत्र लभ्यते॥ भूमिशा-
 य्या सुविस्तीर्णं यतः केन दुःखिताः॥ य-
 ति धर्मसमुद्भवे॥ प्रियंगुः कथ्यते कंगुः अ-
 तश्चिस्मादुमाक्षमा॥ क्षौमं शाणमयं वापि वा-
 सः कांक्षेत कौशिकं॥ अजिनं चापि धर्मज्ञः
 साधुभ्यो स्नानपीडयेत्॥ उपानहं ग्रहीत न्य-
 क्रापां समुप्युत॥ उर्णं कांक्षेद्भवं वापि यदाऽ-
 न्यस्यादयान्वितं॥ स चैतः स्यादचैतलो वा-
 कंथा प्रावरणापि वा॥ एकवस्त्रेण वा विप्रो
 व्रतं भिक्षुश्चरेद्यथा॥

विष्णुः
 ॥९५॥

मम३

॥ॐ॥

॥८॥

संयम्यथार्थविवर्तनं॥ अस्मैयं परद्रव्यानपहा
रः॥ अक्रोधो अपकारिष्यपि क्रोधस्यानुपादना
दोः॥ अक्रोधा॥ शौचं आहारादिशुद्धिः॥ धीः हि
ताहितविवेकः॥ धृतिः दुष्टवियोगानिष्ठप्रा
प्त्योश्चलितचित्तस्य यथा पूर्वमवस्थानं॥
दमो मदयागः॥ संयतेंद्रियता अप्रतिषिद्धेष्व
पि विषयेष्वनतिप्रसंगः॥ विद्या आत्मज्ञानं॥
एतैः सत्यादिभिरनुष्ठितैः सर्वोपधर्मैर्नुष्टि
ता भवतीति॥ अत्रिः कौपीनाच्छादनं वा
सः कंथां शीतनिवारिणीं॥ पादुके चापि गृ
ह्णीयात् कुर्यान्नान्यस्य संग्रहं॥ यदि वा कु
रुते रागादधिकस्य परिग्रहं॥ नरकं रौरवं
गन्तातिर्येक यो निषुजायते॥ कौपीनयुगलं
कंथादंड एक परिग्रहः॥ यतेः परमहंसस्य
नाधिकं तु विधीयते॥ विशीर्णान्यमलग्नये
व

६

दमः अर्जवः॥ प्रीतिः प्रसादो माधुर्यमक्रो
धश्च यमादश॥ विष्णुः॥ कोपीनाच्छाद
नार्थं च वा सो द्वयपरिश्रमः॥ कुर्यात्परमहं
सस्तु दंडमेकं तथैव च॥ पिता हः॥ ग्रासा
दाच्छादनादन्यन्नगृहीयात्कथंचन॥
यावदाहरयेत्तावत्प्रतिगृहीतानान्यथा॥
मृदमापस्तथास्थानं पन्नपुष्पफलानि च
असंख्यान्नगृहीयात्प्रवृत्तानाहवीर्यवा
न॥ दशव्रताद्यनुष्ठानाद्यतिकल्पाणामनुते
तेषामेवाननुष्ठानं रक्तसप्तमं भुते॥ दश
व्रतानि सर्वेषां यतीनां विहितानि च॥ अहिं
सा सप्तमस्तयं ब्रह्मचर्यापरिश्रमः॥ अ
क्रोधगुरुभुश्रुषा शौचं दुश्शुक्तिवर्जनं॥
वाग्धनः कायवेष्टा सुप्रसादस्य च वर्जनं॥
मनुः॥ यथोक्तान्यपि कर्माणि परिहाय द्विजो
त्तमः॥ आपस्ताने शमो यस्याद्दोषासं च

॥ वि० ॥

॥ १० ॥

मा
प्रणवाभ्यासः
वेदाभ्यासः
यत्नवान्॥

॥ॐ॥
॥९॥

मा

नात्यर्थसुखदुःखाभ्यां शरीरमुपतापयेत्
स्तुयमानो न हृष्येत् न निन्दितो न शपेत् परं ॥ भि
क्षोश्च न दद्यात् क्त्वा वै कंधारयेदिति ब्राह्मणं ॥
वृद्धया शवं लभ्यः ॥ दधि दुग्धे गुरोर्वा विमेत
के च दंतधावने ॥ हविर्ब्राह्मणकाम्येषु पु
ण्यमूलफलशने ॥ नियमाति क्रमो नास्ति
ब्राह्मणानामनुज्ञया ॥ अध्यात्मपुस्तकं वि
प्रेर्देतं गृह्णीत भिक्षुकः ॥ न तावद्द्वयमा
दायते स्वये दोषदर्शनात् ॥ अहोतान्य
व्रतध्यानि आपो मूलं फलं पयः ॥ हविर्ब्रा
ह्मणकाम्या च गुरोर्वचनमौषधं ॥ अग्निः
स्नानं त्रिषवणपात्रं नियमाः स्युस्त्रिदंडि
नां ॥ न तत्परमहंसा नो युक्ता नो मृदशि
नां ॥ मोनं योगासनं योगस्तिति क्षैकं त
शीलता ॥ निस्पृहत्वं समत्वं च सप्तैतान्ये
कंदंडिनः ॥ आनृशंस्य क्षमा सत्यमहिंसा

ते परं प्रहंसानामैकदं धराः मुंटा अमुमा अपरिग्र
 हाः॥ अयसोपवीतिनः॥ शानशीर्षाशाननिष्ठाशा
 नयसोपवीतिनः॥ ब्रह्मनिष्ठा आत्मरता आत्मरता
 आत्मानं सर्वं पश्यंतः इति॥ ब्रह्मचर्यमहिंसा च स
 यमुस्ते यमार्जवं॥ वेदांतश्रवणध्यानं भिक्षोः का
 यानि निर्युशः॥ एकाकी निस्पृहस्तिष्ठन् केनापि
 सहाल्लपेत्॥ वदेन्नारायणे येन प्रतिवाक्यं सदा य
 तिः॥ बृहस्पतिः॥ आत्यंतिकं ब्रह्मचर्यमाश्रमत्र
 यवासिनां॥ स्वदारनियमात्म्यं कृत्वा ब्रह्मचारी गृहा
 भ्रमी॥ मेधातिथिः॥ स्मरणं कीर्तनं केलिः प्रक्षणे
 शुद्धभाषणम्॥ संकमोध्य वसायश्चक्रियानिवृ
 त्तिरैव च॥ एतन्मैथुनप्रसंगं प्रवदंति मुनीषिणः॥
 विपरीतं ब्रह्मचर्यं मेतदेवाह लक्षणेः॥ शंखः॥ द
 द्धनिष्ठेषु भोगेषु नासनाभ्युदयेषु च॥ उपशान्तां व
 देद्वाचं मारवावणे हताभृशं॥ स्यान्वाचमुहिंसा
 च चंदनपवादिनां॥ अतिवादां स्तिष्ठेत् अ
 नृतं सर्वं पश्यन् न च मंदे इमा म्रियुर्वैरंकुर्वीति केन
 चित्॥ कुड्यंतं न प्रति कुड्येदा कुड्यः कुशलं वदेत्॥

विष्णु
 १११५

॥३०॥

॥१०॥

एकएवचरेन्नि यंसिध्यर्थमसहायकः॥सि
द्धिमेकस्यसंपश्यन् न जहाति न हीयते॥नाभिनं
देत मरणं नाभिनं देत जीवितं॥काळमेतत्प्रती
क्षेत निदेशं भूतको यथा॥कपालं वृक्षमूलानि
कुचैः सह हायता॥समता चैव सर्वस्मिन्नेतन्मुक्तं
स्य लक्षणं॥उरत्रिः॥परः परमं हंसस्तु तुर्याख्यः शु
तिशासनात्॥शतं तोदांतः स व समः प्रणवाभ्यासत
परः॥श्रुवणादिरतिः सिद्धो निदिध्यासत परः॥
ब्रह्मभावेन संपूर्णं ब्रह्मांडमस्मिन् स्थितः॥आप्त
तृप्तश्चात्मरतिः समलोकाश्चैव श्रुत्वा च नः॥तत्त्वं
पदेक्यं बोधाभिविष्टं रूपः स्वयं सदा॥अरुण्य नि
ष्ठस्य यतेंद्रियस्य सर्वेन्द्रियप्रीतिनिवर्तकस्य॥अ
ध्यात्वा मुच्यंता गतमानसस्य धृवास्तु नावृत्तिरूपे
श्चकस्य॥निवसेत्परमो हंसो यत्र क्वपि कथं च
न॥निर्देष्टो नित्यसुखस्थः साक्षान्नाशयणो यतिः
प्रपंचमस्मिन् यस्तु शान्तो जुहुयाद्यतिः आमुन्य
ग्रीन समाशोप्य साऽग्निहोत्री न चापरः॥पाराशरः॥

धो वधिरहवच ॥ मुग्धश्च मुच्यते भिदुः षड्विरेते
 न संशयः ॥ इदमिष्टमिदं नेति योऽभ्यनपिन सज्जते ॥ हि
 तं सत्यं मितं वक्तुं मज्जि कं प्रचक्षते ॥ स ओजाता यथा
 नारी तथा षोडशवार्षिके ॥ शतवर्षे च यो दृष्ट्वा निर्वि
 कारः स पंडितः ॥ भिदुः शब्दार्थं मृदु नयस्य विष्णु न करणा
 यच योजनान्न परं यालि सर्वथा पंगुरेव सः ॥ तिष्ठतो
 व्रजतो वापि यस्य चक्षुर्न दूरं ॥ चतुर्गुणाद्भवं मु
 क्तापरि त्रादसौ धुच्यते ॥ हितमिदं मनो रसं वचः
 शोकापहं च यत् ॥ श्रुत्वा च यो न शृणुते वधिरः स
 प्रकीर्तितः ॥ सान्निध्ये विषयाणां न स मर्थोऽविकारो
 द्रियः ॥ स्वप्नवद्वर्तते नियं भिदुः मुग्धः स उच्यते ॥
 न निदां न स्तुतिं कुर्यान् न कंचिन्मर्मणि स्पृशेत् ॥ न सं
 भाषेत्त्रियं कंचित्पुर्वदृष्टं न च स्मरेत् ॥ कथां च
 वर्जयेत्तासां न पश्येत्किं रिता मपि ॥ स्त्रीणां प्रवाच्य
 देशस्य च्छिन्ननाडो व्रणस्य च ॥ अभेदेऽपि मनोभे
 दाज्जनः प्रायेण वच्यते ॥ विष्णुपुराणे ॥ कश्चिदपि
 शोषाणां श्लेष्मादीनां महान् चयः ॥ कश्चांति शोभासौ
 रभ्यं क मनीया दयोगाः ॥ मांसासृक्पूयविष्णुनं
 स्नायु मज्जास्थि संहतो देहो चेत्प्रीतो न मूढो भविता

विष्णवे ०
 ॥१२॥

नरकपिसः ॥

ति

॥ ॐ ॥

॥ २९ ॥

तां

जावाः ॥ भूतानां प्रीयकारि स्यान्नपरद्रोह कर्मधीः ॥
नरावशीकृता येन तेन देवा वशिस्तताः ॥ मेधा निधिः ॥
भिक्षाटने जपो ध्यानं स्नानं शौचं सुरार्चनं कर्तव्यमिति
षडैतानि यतीनां नृपदंडवत् ॥ ध्यानं शौचं तथा भिक्षा
नियमेकां तशीलता ॥ भिक्षोश्च तारिक मणिपंचमं नो
पपद्यते ॥ अत्रिः ॥ अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्यं परिग्र
हो ॥ भावश्च द्विर्हरो भक्तिः संतोषः शौचं मार्जवं ॥ आह
रश्च द्विर्वैराग्यमप्रमादो दयानृणां ॥ अस्नेहो गुरुभू
श्रुषा श्रद्धा क्षमतिर्दमः शमः ॥ हीनपोस्तान विज्ञाने
योगश्च द्वांशानंधृतिः ॥ अदीनं तमकुमुद्वर्षि
धोः समदर्शिनं ॥ भिक्षाटनं तपो ध्यानं यागः कर्म फ
लस्य च ॥ एवं स्वधर्मो विख्यातो यतीनां मुक्तिमिच्छ
तां ॥ अभ्युत्थानं प्रियात्मपंगुरुवत्प्रतिपूजनम् ॥ य
तीनां व्रतवृद्धानां स्वीयधर्मा तु वर्तिनां ॥ कर्तव्यम
न्यथा योगी स्वधर्मोऽप्युत्तो भवेत् ॥ स्वधर्मस्थान्य
तीनू वृद्धान् देवांश्च प्रणम्य द्युतिः ॥ नान्यमाश्नमिषं
कंचिप्रशस्तमपि नानमेत् ॥ अपिशाल्य समा युक्तं
सदाचारसमन्वितं ॥ साधुवृत्तं गृहस्थाद्युन्नतमस्य
कंचिद्युतिः ॥ जावाः ॥ अजिह्वः पंडकः पंगुर
पंडगः

स्वगृहे पायसं यत्का शिष्टा मृदुलिदुर्मतिः ॥ व्यासः ॥
 य-अकामसुखं लोके य-अदिव्यं महत्सुखं ॥ तृष्णाक्ष
 यसुखस्यैतेनाहृतः शोडशसिं कलौ ॥ न सुखं देवराज
 स्य न सुखं चक्रवर्तिनः ॥ यादृशं रवीतरागस्य मुने रेकां
 तवासिनः ॥ गर्भे व्याधौ स्मशने च पुराणे जायते मतिः
 सा गतिः सर्वदा तिष्ठेत्को न मुच्येत बन्धनात् ॥ प्राणा य
 थात्मनो भ्राष्ट्राभूतानामपि ते तथा ॥ आत्मौ पम्येन
 सर्वं न दयां कुर्वीत मानवः ॥ अपकारिणि चेत् कोपः
 कोपे कोपः कथं न ते ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां प्रसह्य
 परिपथिनि ॥ शोको नाशयति प्रसांशको नाशयति श्रुतं
 धृतिं विनाशयेच्छोको नास्ति शूते कसमोरिपुः ॥ रागं
 धो हि जनः सर्वं न पश्यति हि ताहितं ॥ रागं तस्मान्न कु
 र्वीत्यदीच्छेदात्मनो हि तं ॥ क्षमा तोर्थं न प्रसीथ
 तीर्थमिन्द्रियनिग्रहः ॥ सर्वभूतदया तीर्थं ध्यान ती
 र्थमनुत्तमं ॥ एतानि पंच तीर्थानि सयं वृष्टानि सर्वदा
 देहे तिष्ठन्ति सर्वस्य ते पुष्पानां समोचरेत् ॥ न तथा
 पुष्करे स्नात्वा गंगया कुरु जागते ॥ मुच्यते पुरुषः पा

विश्वे ०
 ॥ १३५

पाथ्यास्मान्नः क्षमादिषु ॥ ५ ॥

॥ॐ॥

॥१२॥

॥महाभारतेगीतासु॥ अमानि सप्तदंष्ट्रितं० इन्द्रियार्थे
॥पुर्वेराग्यं०॥ असक्तिरनभिषंगः॥१॥ मयि-यान-मयोगेन०
॥१॥ अध्यात्मज्ञाननित्यं०॥१॥ एतन्मननमिति ॥१॥ ३०
असक्तबुद्धिः सर्वत्र०॥१॥ ३१॥ बुद्ध्याविशुद्धया पुं० ॥१॥ ३२
विविक्तसेवी०॥१॥ ३३॥ अहंकारं वारं दर्पं०॥१॥ ३४॥ ब्रह्मभूतः
प्रसन्नात्मा०॥१॥ ३५॥ भक्त्या मां प्रभिजानाति०॥१॥ ३६॥ अदेष्टा स
र्वभूतानां०१३॥ ३७॥ संतुष्टः०॥१॥ ३८॥ यस्मान्नो०१३॥ ३९॥ उन्न
पेक्षः०१३॥ यो न हृष्यति०१३॥ ४०॥ समः शत्रौ च०१३॥ ४१॥ तुल्यनिदा०१३
येतु धर्मा मृतमिदं०॥१३॥ ४२॥ अमृतं येन मृत्युश्च दयं
देहप्रतिष्ठितं॥ मृषेणासाध्यते मृत्युः सत्येनासाध्य
ते मृतं॥ नयश्च फलदा नादि नियमास्तारयन्ति हि॥
यथा सत्यं परं को के पुरुषं पुरुषं भ॥ अश्वमेधस
हस्रं च सत्यं च तुलया धृतं॥ अश्वमेधसहस्रा
दि सत्यं मेव विशिष्यते॥ असत्यमपि वक्तव्यं गो ब्रा
ह्मणहिताय वै॥ सत्यादपि हितस्य न सत्यं सत्य
मेव च॥ आयुस्तेजो बलं वीर्यं प्रज्ञा श्रोत्रं च
हृदयं॥ पुण्यं च मप्रियत्वं च लभते ब्रह्मचर्यया॥
बहिर्भूमतियः कश्चित् यत्का देहस्थमीश्वरम्॥

असत्यमपि वक्तुं व्यंगो ब्राह्मणहिताय वै ॥ स्यादपि
 हितं सत्यं न सत्यं सत्यमुच्यते ॥ परमापदते नापि न का
 र्ये सत्यमेव न कं ॥ सत्यादप्यधिकः कश्चिन्नास्य धर्म
 इति स्मृतिः ॥ वायुपुराणे ॥ देवमूलं भयं यस्माद्देवाभावे
 भयं कुतः ॥ देवश्च रागमूलः स्यात् ब्रह्मचर्यं च नाश
 येत् ॥ ब्रह्मचर्याद्ब्राह्मणस्य ब्राह्मणत्वं विधीयते ॥ एवं
 माहः परमो के ब्रह्मचर्यविदो जनाः ॥ ब्रह्मचर्यस्थि
 तं धैर्यं ब्रह्मचर्यस्थितं तपः ॥ ये स्थिता ब्रह्मचर्येण ब्रा
 ह्मणास्ते दिवि स्थिताः ॥ व्यासः ॥ गुरुमूलः क्रियाः स
 वभ्रुक्तिमुक्तिफलप्रदाः ॥ तस्मात्सेव्यो गुरुर्नियं प्रत्यर्थं स
 समाहितैः ॥ न कुर्यान्नियमारंभं भुजं निवेद्यं स्वकं गुरुं न
 छायाभूतोपरि यागीनियमेव वसेद्गुरो ॥ श्रद्धया परया यु
 क्तः सदा द्वादशसंध्ययोः ॥ दंडप्रणामो न कुर्वति देवता गुरु
 सान्निध्यौ ॥ नाति क्रमे मर्यादां गुरुणा या प्रकीर्तिता ॥ गुरुभ्य
 श्रुषणं नाम धर्मो जैष्ठ्यः प्रकीर्तितः ॥ गुरौ नैवाप्रियं कुर्यात्पिंडि
 ते पतिते पिंडा ॥ नाभाषयेत्तद्वाक्यं न चापानं समाचरेत्
 आचार्यस्य प्रियं कुर्यात्प्राणैरपि धनेरपि ॥ कर्मणा मनसा वा
 चा स याति परमं गतिं ॥ गुरो यत्र परित्यादो निंदा वापि प्रव
 र्तिते ॥ कर्णो तत्रापि धातव्यो गंतव्यं वाततोऽन्यतः ॥ गुरोश्च
 चक्षुर्विषये न यथेष्टा स नो भवेत् ॥ न देशो न च काको स्ति न हि

विश्वे ०
 ॥१४॥

सा गुरुकर्मसु ॥ सर्वत्रैवागुरुकृतः स्यादेतावानुधर्मसंग्रहः ॥

॥३०॥
॥१३५॥

निगृहीतेन्द्रियमोयत्रयत्रवसेन्मरः॥ तत्र तत्र कु
रुक्षेत्रं नैमिषं पुष्कराणि च॥ इदं तार्थमिदं तीर्थं ने
तियेन राभेददर्शिनः॥ तेषां विधीयते तीर्थगमनं तत्फ
लानि च॥ सर्वं ब्रह्मेति यो वेत्ति तत्त्वतः स्यात्किंचन॥
जात्रस्वप्नसुषुप्तेषु ब्रह्मण्येव सवर्तते॥ स्नानं मनोम
लयागोदानं चाभयदक्षिणा॥ स्नानं तत्त्वार्थसंबोधो
ध्यानं निर्विषयं मनः॥ मनश्चेन्द्रियाणां च ह्येकाग्र्यं
परमं तपः॥ तज्ज्यायः सर्वधर्मभ्यः सधर्मः पर उच्य
ते॥ भगवद्गीतासु॥ संकल्पप्रभवात्कामादु० २४। ६ अ०
शक्तेः शनैरुपरमेतु० २५॥॥ चत्तिहीनं मनस्वत्क्षेत्र
इदं परमात्मनि॥ एकाग्र्यविमुच्येत योगोऽयं मुख्य
उच्यते॥ वेदव्यासः॥ अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्यं तपः
परं॥ क्षमा दया च संतोषो ब्रतान्यस्याविशेषतः॥ वायुपुरा
णे॥ आहारशुद्धिर्विनयः शौचमप्रतिकर्म च॥ सम्यक्
दर्शनमित्येवं पंचैवोपब्रतानि च॥ यतिधर्मसमुद्भवे॥
सर्वयज्ञेषु यद्दानं सर्वतीर्थेषु यत्फलं॥ सर्वदानफलं
वापितं न तु मे माहं सया॥ सत्यं श्रूया प्रियं ब्रूया न
श्रूया सत्यमप्रियं॥ प्रियं च नानृतं श्रूया देवधर्मस

नात्मनः॥

कर्मदोषसमुद्भवाः॥ निरये चैव पतनं यातनाश्च य
 मक्षये॥ विप्रयोगं प्रिये श्वैव संप्रयोगं तथा प्रियेः॥
 जन्माद्याभिभवानं व्याधिभिश्चोपपीडनं॥ देहादु
 क्रमणं चास्मात्पुनर्गर्भसंभवं॥ यो निकोटि स ह
 स्तेषु स्मृतीभ्यां तस्मात्तनः॥ अधर्मप्रभवं चैव दुः
 स्वयोगं शरीरिणां॥ धर्मार्थप्रभवं चापि सुखमक्षयमे
 व च॥ सुधर्मता चान्वेक्षेत योगेन परमात्मनः॥ देहेषु
 येनोपपत्तिमुत्तमेष्वधमेषु च॥ भूषितोपि च रेड्मयेन
 तत्राश्रमे रतः॥ समः सर्वेषु भूतेषु न लिङ्गं धर्मकारणं॥
 आश्रमलिङ्गे देहादिभिर्भूषितो युक्तः॥ अपिशब्दानै
 हीनो जीव परमात्मनो रेकत्वात्संधानलक्षणं धर्मं
 चरेत्॥ तथा च याज्ञवल्क्यः॥ अथ तु परमाधर्मयोगे
 नास्मानुदर्शनं॥ पुनरपि किंचित् शिष्टं श्रूयते दिव्यत आ
 ह॥ यत्र सादि॥ यत्र आश्रमे आत्मदर्शनविरोधभूतं
 कर्म तत्साधनोपवीतादिलिङ्गं नास्ति तत्र परमहंस
 व्रते रतस्मात्पर्येणावस्थितः सन्निवि॥ व्यासः॥ लि
 गस्यपि स्वस्मिन् नूतानमेव हि कारणं॥ त्रिप्रो
 क्षायै ह भूतानां लिङ्गग्राहो निरर्थकः॥ तस्मादलिङ्ग
 धर्मसो ब्रह्मब्रह्मण्यनुव्रतः॥ लिङ्गभावात्तु कैवल्य

॥ विप्रवे०
 ॥ १५५ ॥

पि

यतिहि ब्रह्मशासनमू

॥ॐ॥
॥१४॥

नोदाहरेदस्य नामपरोक्षमुपिकेवतं ॥ नैव चास्यानु
 कुर्वीते गतिभाषणयेष्टितं ॥ आपस्तम्बः ॥ देवमिव आ
 चार्यमुपासीतेति ॥ मन्वाद्युक्तब्रह्मचारिधर्मायतिभि
 रपिकर्तव्या ॥ ब्रह्मचारिणि सुधर्मा गुरुशुश्रूषणादयः ॥
 ते सर्वे पियतीनांस्युः स्त्रीणां भैक्षविवर्जिताः ॥ इति बहु
 चक्रपरिशिष्टो देशात् ॥ मनुः ॥ आस्यतामिति चोक्तः स
 नासीताभिमुखं गुरोः ॥ हो नान्न ब्रह्मवेषः स्यात् सर्वदा गु
 रुसन्निधौ ॥ उतिष्ठेत्प्रथमं चास्य चरणं चैव संविशेत् ॥
 प्रतिश्रवणसंभाषेशयानो न समाचरेत् ॥ नासीनो न भू
 भुंजानो न तिष्ठन्पराश्रयः ॥ आसीनस्य स्थितिं कुर्या
 दभिगच्छत्पृष्ठतः ॥ नासीनो नासनस्थो वा नित्यं स्या
 दसन्निधौ ॥ तथा गुरोः सन्निहिते गुरुवद्वृत्तिमाचरेत् ॥
 न चातिसृष्टौ गुरुणा स्नानं गुरुनीभिर्वा दयेत् ॥ विद्यागु
 रुष्वेवमेव निषवृत्तिस्वयानिषु ॥ प्रिये स्वगुरुवद्वृत्तिं नि
 त्यमेव समाचरेत् ॥ आह ताध्यायी च स्यात्सदा न शय्या
 गुरुं विशेत् ॥ तस्य पादौ प्रक्षाल्य संवाह्यानुत्तानः संवि
 शेत् ॥ अन्मात्राभ्यवाहारेण रहस्थानासनेन च ॥ हि
 यमाणानि विषये हिन्द्रियाणि निवर्तयेत् ॥ इन्द्रिया
 णा निरोधेन रागद्वेषद्वयैव ॥ अहिंसया च भू
 तानां प्रमृताय कल्पते ॥ अवेक्षेत गतिं नृणां

नियमाः स्युस्त्रिदंतिनां ॥ नतपर महं सानां मुक्ताना
 मासदर्शनां ॥ सदिग्धः सर्वभूतानां वर्णाश्रमविवर्जि
 तः ॥ तं दृष्ट्वा शांतमनसं स्पृहयति दिवौकसः ॥ नाध्ये
 तन्यं न वक्तव्यं न श्रोतव्यं कदाचन ॥ एभिर्गुणैश्च
 संपन्नो यतिर्भवति नेतरः ॥ शंखः ॥ पर्यटनशीलः
 स्यादात्मज्ञानार्थं तदवाप्यो ध्वमेकस्थानरति
 स्तदभ्यासपरा नैव देशे मूत्रपुरीषे चेति ॥ पौरा
 णिकः ॥ नैव धर्मान् न चाधर्मान् न चाऽपीह शक्राशु
 भी ॥ भिक्षाशी सर्ववर्णेषु तुल्यनिंदास्तुतिः क्षमी ॥
 निस्तरंग इवांशो धिस्थितधीः सर्वदा समवाह ॥
 समः सर्वेषु भूतेषु परमहंसः स उच्यते ॥ कात्या
 यनः ॥ तत्र परिब्राजका अपि चतुर्विधा भवन्ति ॥ कु
 ष्ठी च कबहुदकौ हंसः परमहंसकः ॥ स्वगृहे भैक्षं
 चरंतः आत्मानं प्रार्थयन्ते ते कुष्ठी च काः ॥ त्रिदंडकर्मण्डु
 शिखा यज्ञोपवीतं शिष्यं पात्रं जलं पवित्रं पादुकासनं
 साधुकुले ब्राह्मणकुले भैक्षं चरंतः आत्मानं प्रार्थयन्
 ते ते बहूदकाः ॥ एकदंडधरा मुंडाः शिखावर्जिता
 यज्ञोपवीतधारिणः कूर्च्छां द्राघणादिचरंतः

विश्वे ०
 ॥१६॥

आत्मानं प्रार्थयन्ति ते हंसाः ॥

॥ॐ॥

॥१५५॥

पितामहः॥ गृध्रधर्माश्रितो विद्वान्ज्ञानचरितं चरे
त॥ संदिग्धः सर्वभूतानां लिङ्गाश्रमविवर्जितः॥ तं
दृष्ट्वा शान्तमनसं स्पृहयंति दिवौकसः॥ वर्णाश्रमाणां
धर्मो हि देवस्थानेषु कारुणं॥ लिङ्गाभावात्तु केव
ल्यमिति ब्रह्मानुशासनम्॥ मोक्षधर्मेषु निरतो
न च्छाहारो जितेन्द्रियः॥ संप्राप्तो ब्रह्मणः स्थानं यः
परं प्रकृतौ ध्रुवं॥ वीततृष्ण निराशं दं निराशानिः
परिग्रहम्॥ सर्वतः सुखमभ्येति जगन्नीव महोद
धिं॥ नात्यक्ता सुखमाप्नोति नात्यक्ता विंदते परं॥
नात्यक्ता चाभयं शते सर्वे त्यक्ता सुखी भवेत्॥
आत्मचिन्ता विनोदेन शोचन् क्रीडन् केन च॥ स
र्वभूतसमत्वेन योगः सिध्यति नान्यथा॥ आत्मानं
दम्य सततमात्मन्येव समाहितः॥ रतश्चैव सुतृप्त
सम्भ संतुष्टो नान्यमानसः॥ आत्मन्येव सुतृप्त
श्च योगः सिध्यति नान्यथा॥ स्वप्नेऽपि योगयुक्तस्तथा
जगत्तीव विशोषतः॥ ईदृक्केष्टः स्मृतः श्रेष्ठो वरिष्ठो
ब्रह्मवादिनः॥ पराशरः॥ स्थानं त्रिषवणं शान

शून्यं यस्य जना कीर्णं तं देवा० ॥ अद्वाध्यानं तपः शो
 चं मितं यस्य चतुष्टयं ॥ रामेण चादितो यस्य तं देवा० ॥
 न जाति कारणं तात गुणाः कर्माण कारणं ॥ अत
 स्थामपि चां गतं तं देवा० ॥ परिवोधा परिच्छेदात्
 रिपूर्णं बलं कनात् ॥ परिपूर्णं फलं वा अपरिपूर्णं
 उच्यते ॥ पराद्यो व्रजते नित्यं परं चोत्सृजते नित्यं पु
 नः ॥ हि सा चैव परं जन्म परित्राजं कुरुच्यते ॥ अत्रापि
 व्यतिरेकेण द्वितीयं यो न पश्यति ॥ अस्मीभूतः स एव
 हृदक्षे पक्ष उदाहृतः ॥ अटाकाशो घटे भजे यथे
 या परमं वरं ॥ एवमेवं विधो भिक्षुः प्रयाति परमं पद
 म् ॥ सर्वमन्यपरिच्युत्पुञ्ज्यात्तन्निष्ठतां गतः ॥ उप
 निष्ठो व्रजं स्तिष्ठंस्तनायः स्यात्समाहितः ॥ नित्यं सर्व
 सहः सुदृढमभ्यस्तु रूपो निरंजनः ॥ देहं द्रियमनो बु
 द्धिव्यतिरिक्तो हमेव सः ॥ देशबन्धुसुहृन्मित्रपिंड
 प्राणमनो धियं ॥ पूर्वं पूर्वं यजेत्पश्चात्परमानंदमा
 विशेत् ॥ आत्मनिष्ठः सदा युक्तस्तु सर्वपरिग्रहः ॥
 चतुर्थोऽयं तु विज्ञेयो ध्यानभिक्षुरुदाहृतः ॥ अ
 त्निष्ठो भवेन्नित्यं यः परित्राडतं द्वितः ॥ स ब्रह्म पर

विश्वे०
 ॥१७५

मंक्षुह्येति नन्ये हाजायते पुनः ॥

शून्यं यस्य जनाकीर्णं तं देवा० ॥ अद्वाध्यानं तपः शौचं
 चं मितं यस्य चतुष्टयं ॥ रमणं चादितो यस्य तं देवा० ॥
 न जाति कारणता त गुणाः कारणकारणं ॥ अत
 स्थामपि चां जातं तं देवा० ॥ परिवोधा परिच्छेदात्
 रिपूर्णवलो कनात् ॥ परिपूर्ण फलत्वात् परिपूर्णक
 उच्यते ॥ पराद्यो जते नित्यं परं चोत्सृजते नित्यं पु
 नः ॥ हि सा चैव परं जन्म परित्राज क उच्यते ॥ अत्रासु
 व्यतिरेकेण द्वितीयं यो न पश्यति ॥ अस्मीभूतः स एव
 हृदक्षे पद्म उदाहृतः ॥ अटाकाशो घटे भजे यथे
 यात्परमं वरं ॥ एवमेवं विधो भिक्षुः प्रयाति परमं पद
 म् ॥ सर्वमन्यत्परित्यज्य बुद्ध्या तन्निष्ठतां गतः ॥ उप
 निष्ठो ब्रजं स्तिष्ठं स्तनायः स्यात्समाहितः ॥ नित्यं सर्व
 सहः सूक्ष्मश्चिस्वरूपो निरंजनः ॥ देहं द्रियमनो बु
 द्धिव्यतिरिक्तो हमेव सः ॥ देशबंधुसुहृन्मित्रः पिंड
 प्राणमनो धियां ॥ पूर्वपूर्वं यजेत्पश्चात्परमानंदमा
 विशेत् ॥ आत्मनिष्ठः सदा युक्तस्त्यक्तः सर्वपरिग्रहः ॥
 चतुर्थोऽयं तु विज्ञेयो ध्यानभिक्षुरुदाहृतः ॥ अ
 त्मनिष्ठो भवेन्नित्यं यः परिव्राटतंद्रितः ॥ स ब्रह्मपर

विश्वे०
 ॥१७५

मंक्षुह्येति नन्ये हाजा गत पुनः ॥

॥७७॥
॥१५॥

तत्र परमहंसा नाम एकदं डधरा मुंडा कंथा कौपीन
वाससः॥ अव्यक्तलिङ्गा व्यक्ता चारो अनुमनवदान
रंतः शिखा यशोपवीतत्रिदंडकमंडलुकपालगनोच
यागिनः॥ श्रुत्या गारदेवगृहेवासिनो न तेषां धर्मो ना
धर्मो न सत्यं नापि चानृतं॥ सर्वसहाः सर्वसमाः समगो
द्याश्चकंचनाः॥ उपपन्नमात्राहाराः॥ चातुर्वर्ण्यभेद
चर्यंचरंतः॥ उग्रमानं मोक्षयंत इति॥ अस्त्रायान्तं
यथात्मनं भोजनाच्छादनं भवेत्॥ परेच्छया च दि-
ग्वासाः स्नानं कुर्यात्परेच्छया॥ अथ ब्राह्मणलक्षण
माह॥ अनुत्तरं युवसन मनुपस्तीर्य शायिनं॥ बाहू
पथायिनश्च तंतं देवा ब्राह्मणं विदुः॥ कंथा कौपीन
वासा यो दंडधृक् ध्यानतत्परः॥ एकाकी रमते नित्यं
तं देवा॥ येन केनोचिदाच्छ्रुत्वा येन केनोचिदाशि-
तः॥ युत्रैकं च न शायी स्यात्तं देवा॥ निराशिषम
नारंभं निर्मस्कारमस्तुतिं॥ अक्षरं गंदर्पकर्म
णं तं देवा॥ जन्मना युस्तु निर्विघ्ना मरणे न तथैव च॥
आधिभिव्याधिभिश्चैव तं देवा॥ अहेति वग
णार्द्धीतः समाना मरणदिव॥ कुण्ठादिवयः
स्त्रीभ्यस्तं देवा॥ येन पूर्णमिवाकाशं भवत्येकं न
सर्वदा॥

ण्णा

पञ्चमध्यासिनं तथा ॥ साधनानां च सर्वेषां एतत्साधनं
 मुत्तमं ॥ उक्तेरुपरिविप्रेन्द्राः कृत्वा पादतले उभे ॥ समा
 सीनात्मनः पञ्चमेतदासनमुत्तमम् ॥ एकं पादतले म
 कस्मिन्विन्यस्योरुणिसन्तमाः ॥ आसीनोद्धासुनमि
 दं योगसाधनमुत्तमं ॥ उभे कृत्वा पादतले जानूवोरंत
 र्गणिहि ॥ समासीनात्मनः प्रोक्तमासनं स्वस्तिकं परं ॥ शि
 वं जीतासु ॥ सर्वकर्मणि सन्त्युस्य भिक्षाशीनिष्यरिग्रहः
 प्राप्नोति मम सा बुभुक्षु मेतन्मयोदितं ॥ मनुः ॥ वि
 येषु स्वेषु सुकृतमपि येषु च दुष्कृतं ॥ विसृज्य ध्यान
 योगेन ब्रह्माभ्येति सनातनम् ॥ भवति प्राप्नोति ॥ तस्य
 पुनरदाममुपायंति ॥ सुहृदः साधुकस्यादिषतः पाप
 कृत्यामिषिष्यादि ॥ योगेनाममुख्यो जीवस्य ब्रह्मणे क्यं
 मनुः ॥ सम्यग्दर्शनसंपन्नः कर्मणानसंबध्यते ॥ दर्शने
 न विशेहानस्तु संसारं प्रतिपद्यते ॥ वीजान्यग्न्युपद
 ध्यानि न रोहंति यथा पुनः ॥ शानदग्धे स्तथा क
 शैरामानैव संबध्यते ॥ पिप्पलादभुतिः ॥ शानादि
 शुभाशुभे दहति ॥ मनुः ॥ यदा भावेन भवति सर्वभावेषु
 निस्पृहः ॥ तदा सुखमवाप्नोति प्रेये वेह च शान्भुतं ॥ अन
 नविधिना सर्वास्त्यक्ता संगारशनैः शनैः ॥ सर्वद्वंद्वविनि

विश्वे ॥ १ ॥
 मुक्तेर्ब्रह्मण्येवावतिष्ठति ॥ त्वय्ययापरिकर्मि त भेदजातं मुदसा
 दयानंदप्रकाशब्रह्मभावेन भवति ॥ अनंतं कृतं यदा तदा भावेन
 ब्रह्मस्ति सर्वं यत्तु निःस्पृहो भवति ॥ यर्थः ॥

॥३०॥
१७॥

इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यः प्रत्याहृतमनश्चरत् ॥ प्रयगात्
निसंस्थाप्य ध्यानं कुर्यादितिः सदा ॥ एतावतैव पर्या
प्तं भिक्षोरेकांतशीतिनः ॥ न तस्य म्रियते कश्चिन्मि
यते स न कस्यचित् ॥ कोहं कस्य कुतो वतिकः कथं वा
भवेत्तदिति प्रयोजकमतिर्नियमेवं मोक्षाश्रमी भवेत् ॥
नैतादृशं ब्राह्मणस्यास्ति वित्तं यथैकता समता स
त्यता ॥ शीलैरितिर्दंडनिधानमार्जवं ततश्चोप
रमः क्रियाभ्यः ॥ कर्मपुराणशिवगीतासु ॥ मय्येकचि
ता तैयोगो ब्रह्मंतरनिरोधतः ॥ द्रव्ययज्ञपयज्ञो विशिष्टा
दशभिर्गुणैः ॥ उपांशुः स्यात् ॥ उत्तगुणः सहस्रो मानसः स्मृ
तः ॥ कौर्मै ॥ वेदानशतसु द्रियं प्रणवानां जपं बुधाः ॥
सत्तु बुद्धिर्भूतं पुसां स्वाध्यायं परिचक्षते ॥ स्वाध्याय
स्य त्रयो भेदा वाचिकोपांशुमानसाः ॥ उत्तरोत्तरवैशि
ष्ट्यं प्राहुर्वेदार्थवादिनः ॥ यः शब्दो बोधजनकपर
पांशुर्गुणैर्वा स्फुटं ॥ स्वाध्यायो वाचिकः प्रोक्तो उपां
शोरथ उद्धारणं ॥ ओष्ठयो स्पंदमात्रेण परस्य शब्द
बोधकः ॥ उपांशुरेष निर्दिष्टः साहस्रो वाचिकाज्ज
पात् ॥ सत्पदाक्षरसंगत्या परस्य दनवर्जितं चिंतनं
सर्वशब्दानां मानसं तज्जपं विदुः ॥ आसनं स्वस्तिकं प्रा
क्तं

तू मूत्रपुरीषे तु शुशौ-यो देशे समाहितः ॥ कर्णसूत्र इ
 ति एतद्गृहस्थादिविषयं ॥ अन्यसाधारणं ॥ तृणैर्यत्न
 मयैः तृणग्रहणमुपलक्षणार्थं ॥ तिरस्कृत्य चरेत्काष्ठं प
 नं लोष्टं तृणानि वा नियम्य प्रयत्नो वाचं संवृतां गोवत्सु
 ठितः ॥ उभे मूत्रपुरीषे तु दिवा कुर्यादुदञ्चुखः ॥ रात्रौ तु दक्षि
 णे कुर्यादुभे संध्ये दिनायथा ॥ प्रयादियं प्रयुनितं प्रति
 गं च प्रातिद्विजं ॥ मेहं निये च पथिषु ते भ्रूते गतायुषः ॥
 न मेहनं क्वचित् कुर्याद्द्रुमनि गोमयेन च ॥ गोष्ठे नो मेन
 शाडुले नो पजीव्य चायासु च शतहस्तपरियज्य मू
 र्मुक्यज्जिनाशमात्र ॥ शतद्वयं पुरीषे तु तीर्थे चैव च
 तु गुणं ॥ चायाया मधकारे वा रात्रा वहनि वा द्विजः स
 था सुखमुखः कुर्यात्प्राणवाधभयेषु च ॥ गृही शिश्र
 श्चोत्थाय मृद्विरभ्युद्धृतैर्जलेः ॥ गंधं लेपय्य कं रं शौ
 चं कुर्यादतं दितः ॥ उद्धृताभिरिति जलांत शौचं निषेधः
 शौचं येन सदा कार्यः शौचं मूलो द्विजस्मृतः ॥ शौचा
 चारविहीनस्य समस्तानिष्कला क्रियाः ॥ युनाधिकं
 न कर्तव्यं शौचं सिद्धि मभिप्रेता यदि वा विहित शौचं
 तदुद्धृताभिरिति जलांत शौचं निषेधः ॥ तदुद्धृताभिरिति जलांत शौचं
 तुरस्या ऊर्मध्वनि ॥ देवाः ॥ धर्मविद्वद्विषयं हस्तमधः
 शौचं येन योजयेत् ॥ तथैव नाम हस्तेन नाभेरुद्धृतं शौ

विभ्ये ॥ १९ ॥
 कुर्यात्
 तस्मिन्नुपनिषत्
 धयेत् ॥ ततो मूलं पुरीषं
 न स्वपुत्रिं कापनो दाय कुर्यात्

॥३॥
॥ १५॥
वा

इति संग्रहः प्रथमः ॥१॥ आधुर्वणी श्रुतिः ॥ ज्ञानशिखा
ज्ञाननिष्ठा ज्ञानयसोपवीतिनः ॥ ज्ञानमेव परं तेषां पवित्रं
ज्ञानमुच्यते ॥ अग्नेरिव शिखा नान्या यस्य ज्ञानमुप
शिखा ॥ सशिखी युच्यते विद्वान्नेतरे केशधारिणः ॥
आरुणि श्रुतिः ॥ खल्वहं ब्रह्मसूत्रं सूचयामासु ब्रह्म
सूत्रमहमेवेति विद्वान्स्त्रियसूत्रं यजेद्विद्वान्य एव वेदे
ति ॥ अग्निः ॥ ज्ञानशिखा ज्ञाननिष्ठा ज्ञानयसोपवीतिनः ॥
ज्ञानमेव परं तेषां पवित्रं कायशोधनं ॥ मैत्रायणि श्रुतिः ॥
अथ यसोपवीता शौचनिष्ठा कामरुक् वेणुवंद उं आ
दधिते ॥ शिखा ज्ञानमुपवीतं ययमयं ॥ त
ब्राह्मण्यं सकलं तस्य इति ब्रह्मविदो विदुः ॥ इदं यसोप
वीतं तु परमं यपरायणं ॥ सविद्वान्यसोपवीती स्या
सपरायणं यज्विनां विदुः इदमेवास्य तद्व्यसोपवीतं य
दाप्रध्यानं विद्या शिखानीरैः सर्वत्रावस्थितैः कार्य
निर्वर्तयदिति ॥ बहुभूपरिशिखे ॥ ततस्तु दिशि नैर्त्य
यां कर्णसूत्रं उदः प्रुखेः दिवा संध्यासु कर्णस्थं ब्रह्मसूत्रं
उदः प्रुखः ॥ अंतर्धाय तृणैर्भूमिं शिरः प्राचल्य वासे सो ॥
वाचं नियम्य यत्नेन निष्ठीवेच्छी सवर्जितः ॥ कुर्या

स्कंदपुराणे ॥ अयमेव परोधर्मस्ति दमेव परंतपः ॥ इदमे
 व परं तीर्थं विष्णुपादौ बु यः पिबेत् ॥ सन्नेवावभृतस्ना
 नः सन्ध्या गंगाजलात्कूलः ॥ विष्णुपादौ दकं कृत्वा शंखे
 यः स्नाति मानवः ॥ येति पादौ दकं राजन हंति पापं पुरा कृ
 तं ॥ सप्तजन्मार्जितं पापं श्रद्धया शिरसा धृतं ॥ अथ
 दंडमुद्रा सहितं गृहीत्वा स्नानार्थं गच्छेत् ॥ तथा पश्च
 मदाय विदः ॥ नागमुद्रा स्वधो धार्या धेनुमुद्रा तु मध्य
 तः ॥ तृतीये दंडभागे तु धार्या परशुमुद्रिका ॥ तस्या
 उपरि संधाय शंखमुद्रा तु वैष्णवी ॥ धेनुमुद्रायां विशे
 षः उक्तः ॥ भागद्वयं विहायार्धं चतुरंगुलमानतः ॥ दं
 डं कापसिस्तूत्रेण वेष्टयेत्संप्रदायत इति ॥ तत एव वि
 धं दंडं दक्षिण करे गृहीत्वा बांमोले वस्त्रं कृत्वा गुरो
 र्दक्षिणभागे स्थित्वा गुरुमभिवंद्य तदनुशां प्राप्य ग
 च्छेत् ॥ उक्तं पात्रं अभिवंद्य द्यगुरुं प्रक्षाल्य परस्वादि
 नूपगृह्येत् ॥ द्वावा द्वहि विमिषा दंडं दंडमुद्रं पुरो दध
 त् ॥ ततो निर्गम्य विप्रो दीनूद द्वा दक्षिणतो व्रजेत् ॥
 ततो जलाशयं गत्वा गुरुं ज्येष्ठान् विनोक्य तु तेषां मधः
 प्रदेशे तु शुक्यो देशे कमुंडा ॥ संस्थाप्य वासं वस्त्रं च
 च्छा विष्णुस्मरन् नृजने ॥ ततो दंडस्य मूले न तथा गे

विभ्ये ॥ २०५ ॥
 कर्मजिज्ञासुः कर्मजिज्ञासुः कर्मजिज्ञासुः
 कर्मजिज्ञासुः कर्मजिज्ञासुः कर्मजिज्ञासुः
 कर्मजिज्ञासुः कर्मजिज्ञासुः कर्मजिज्ञासुः

विष्णुः॥ नाभेरधसमाद्वाहुषु च कायिकैर्मैः॥ सुरा
 भिर्यैरपहतो मृतो यैस्तदंगं प्रक्षालयामाच्यतः॥ शूद्रेदि
 ति॥ ततो धौतकौपीनं परिधाय द्वादशगंडुषपूर्वकमा
 चम्य षट्प्राणायामान् कुर्यात्॥ तथा च संप्रेक्ष्य विद-
 वास्त्रिवाधौतकौपीनं गंडुषान् द्वादश-चरेत्॥ आच-
 म्य प्रयतो भूत्वा प्राणायामान् षड्-चरेत्॥ केवलं तु तद्यु-
 शौचे विशेषतः॥ षड्गंडुषास्ततः भूत्वा प्राणायामेन
 मंचरेदिति॥ नृसिंहपुराणे॥ अनाभेदंतकाष्ठानां प्र-
 तिषिद्धतथादिने॥ उपोद्वादशगंडुषैर्मुखे शूद्रैश्च वि-
 ष्यति॥ नृद्वयासवक्ष्यः॥ इष्टकालो वेषावाणेनैवैरंगु-
 लो भिस्तथा॥ मुक्तवानामि कंगुहो वज्रयेदंतधार-
 नं॥ मासः प्रातर्मध्याह्नयोः स्नानं वानप्रस्थगृहस्थ-
 योः भिक्षुणां तन्निषवणं कं तु ब्रह्मचारिणः॥ सर्वे वा
 पिसकृत्कुर्यादशक्तौ चोदकं विना॥ अशिरस्कं भवे
 स्नाने मशक्तौ कर्मणां सदा॥ आर्द्रेण चोत्सवापि
 पाणिना वापि मार्जनं॥ चलस्त्रो घटिका प्रातरुणोदय-
 सु उच्यते यत्तानां स्नानं काले यं गंगाभः स दशः स्मृतः॥
 ब्रह्मांडपुराणे॥ पृथिव्यां यानि तीर्थानि तेषां स्नानं स्थ-
 यकं॥ विष्णाः पादोदकं मूकुरिदं सर्वमवाप्नुयात्॥
~~विष्णोः दूधं चोदकं चोदकं चोदकं चोदकं चोदकं~~

॥ सायं प्रातर सापथ्ये स ॥ २५ ॥
विश्वे ॥

॥ॐ॥
॥२०॥

या

यं

तु

अथवाशुचि वस्त्रादौ स्थापयेत्प्रागुदङ्मुखः॥ प्रवाहाभि
मुखेन व्यापन्य त्रविस्मयः॥ निमज्जेत्॥ संध्या तु विधि
वर्कुर्या किंचित्कांतं समाहितः॥ अष्टोत्तरं शतं ध्यापि
सहस्रं चाष्टसंयुतं॥ प्रणवं तु जपेत्पश्चात्प्राणां मन्त्रं यन्
रतु ततो न्यासं विध्या यापुपममष्टदंतिरेवत्॥ संचिं सु
सगुणं विष्णुं तन् पंचोपचरतः संपूज्य तप्यर्च्य तैत्तरेणा
ष्टोत्तरं शतं॥ ततो दंडतर्पणं॥ ततो मेढ्राग यशुरुचं दनादिः॥
प्रागग्रमुदगग्रं वा दंडं नम्रसिधारयेत्॥ ततः प्रक्षाल्य पादौ द्वि
राचम्य शूचौ देशे विष्णुपूजा प्रणवं जपश्च वणादि कुर्यात्॥
तथा च संप्रदायविदः॥ गुरुपदिष्टमार्गेण न्यासेध्यानौ
दिनाचरेत्॥ स्वपतितनुलसिपुत्राद्यैः स्वीदुतेयतिः ग
धपुष्पाद्युपचरान् कुरु सुस्थित आसने॥ जपमातं गृ
हिता तु प्रणवार्थं मेनुस्मरेत्॥ जप द्वादशसाहस्रं प्रण
वं स्य प्रयुक्तं॥ सुदृष्टं श्रवणार्थं योगाभ्यासी शतं
जपेत्॥ निर्विकल्पं समाधिस्तु न जपे किंचिदद्वयात्॥
नारदन च नं॥ शिष्टादं जपो ध्यानं स्नानं शौचं सुरा
र्चनं॥ कर्त्तव्यानि षडंगानि यतीनां नृपदे उच्यते॥ सुरा
र्चनमिदं नेन विष्णोः शिवस्य वचनं उच्यते॥ तमो रे
वज्ञानमोक्षप्रदातृनात्॥ तथा च शौनके॥ ज्ञानं गृहे
श्वरादिभ्यो मोक्षमिच्छेत्तनादनात्॥ प्रणम्य द

रको द्वात्रिंशन्मात्रे कुंभकः इति शिशुप्राणायामः ॥ द्वाद
 शमात्रो रेचकः चतुर्विंशतिमात्रः पूरकः अष्टचत्वारिंशन्मा
 त्रं कुंभकः इति मध्यमः ॥ षोडशमात्रो रेचकः ॥ द्वात्रिंशन्मात्रं
 पूरकः ॥ चतुःषष्टिमात्रः कुंभकः इति यतिप्राणायामः ॥ वशि
 ष्ठः ॥ प्रणवेनैव कुर्यात्प्राणायामान्यतिर्मुहुः ॥ सर्वेषामे
 वे वापानां संचाले समुपस्थिते ॥ व्यासः ॥ ओं गुणेषु यज्यं
 संयुज्जसं मेरुतं चने ॥ असंख्यातं च यज्जसंतं सर्वं निष्कलं
 भवेत् ॥ अनामिकायामध्ये च मध्याध्याधः क्रमेण त ॥ त
 जन्मादिजपांते च अक्षमात्राकरे स्थिता ॥ मध्यमादिद्वयं
 कुर्यात् जपकाले विपश्चितः ॥ एतमेकविंशतीयादुषितं क्रम
 णास्वयं ॥ हस्ते दहति पापानि दीर्घा मोक्षप्रदायकः ॥ पू
 तस्तु सर्वसिद्धये स्यात् प्रणवस्त्रिविधः स्मृतः ॥ यस्तु द्वादशसं
 हस्रानि संप्रणवमभ्यसेत् ॥ तस्य द्वादशभिर्मासैः परं ब्र
 ह्म प्रकाशते ॥ श्रवणं ॥ किं तीर्थैः किं पदानैर्विक्रियतेः किं मुषा
 पितैः ॥ अहन्यहनि तदेवं तमयस्ते न भृश्वतां ॥ ब्रह्म च यम
 मानि वमहिंसासंयमार्जवं ॥ वेदो तश्रवणं ध्यानं भिक्षाः का
 यणिनियशः ॥ त्वं पदार्थविवेकाय संन्यासः सर्वकर्मणां ॥
 श्रुत्याभिधीयते यस्मात्तस्या गी पतितो भवेत् ॥ तद्विद्धि
 प्राणिघातेन ॥ ३१ ॥ व्याससूत्रं ॥ आवृत्तिरसकृदुपदेशा
 त् ॥ श्रवणादिक्रिया तावत्कर्तव्ये ह प्रयत्नतः ॥ यावद्यथा

विश्वे ०
 ॥ २२ ॥

कृत्वा नाना विधं भक्तिं प्राप्नुयान् ॥ इति सुखरथारण्यकम् ॥

॥३०॥

॥२१॥

चा

य

ता

पराशरः॥ चक्षुरो गी शिरो रो गी कंठो रोग कफादिकान्
कंठस्नानं प्रकुर्वति शिरस्नानं फलं लभेत्॥ कालदोषा
दिसामथ्ये न शक्नोति यदा ह्यसौ॥ कृषिभिस्तदाशा
त्वामेनैर्देहं तु मार्जनं॥ आग्नेयं भस्म नास्नानं भवनाह्य
च वारुणं॥ आपो हि वेति च ज्ञाप्य वायव्यं रजसागवा
अग्निः॥ स्नानं त्रिषवणं पार्थ नि ये मास्युः त्रिदंडिनां॥
न तत्परमहं सानां युक्तानां मासु दर्शनां॥ मेधातिथिः॥
स्नानं त्रिषवणं श्रोतुं बृहदकं वनस्थयोः॥ हंसं तु सकृ
देवस्यापरमहंसेन विद्यते॥ मनुः॥ सुखाद्युत्ता चक्षु
क्ता च निष्ठीन्यो क्ता नृतं वचः॥ पीत्वा पावाध्यप्यमाण
भ्यो मे प्रयतो पिसनू॥ अधो वर्णस्य संलापो सुप्ते वा दंत
धावने॥ आचम्य प्रयतो भूत्वा ततः शूद्रो भवेन्नरः॥ अ
धो वर्णभ्रां डाकादिः॥ पितृमैत्रोऽप्यरे रो द्रे आत्मा लंभेऽ
धमेक्षणे॥ अधो वायु समुत्सर्ग आकंदे क्रोध संभवे॥
मार्जारमुषिकास्पशे प्रवाशे च नृतभाषणे॥ निमित्तं पुंस
वैषु दक्षिणं भवणं स्पृशेत्॥ आर्द्रं नृणां गोमयं वा सस्पृ
शेद्दिनः॥ क्षुते नुकी वने चैव दंतोच्छिद्ये तथानृते॥ प
तिनां च संभाषे दक्षिणं भवणं स्पृशेत्॥ शौनकपरिशिष्टे॥
प्राणाग्रामाः॥ यावद्योरे च के मात्रास्तदिगुणाः पूरके विद्या
त्तुं भर्कचातुर्गुण्ये॥ अष्टमात्रोरे च कः॥ शोडशमात्रः पू

पाराशरः॥ यतीनामातुराणां तु वृद्धानां दीर्घं विप्रैः
 रोगीणां॥ एका-नेन न दापो स्ति एकस्यैव दिने दि
 ने॥ क्रतुः॥ सुजीर्णोति कुशो योगी दशतं तो विक
 र्हे द्रियः॥ पुत्रमित्रगुरुभ्रातृपत्नीभ्यो भैक्षमाहरे
 त्॥ मनुः॥ जीविताय यमापन्नो योऽनमति यतस्ततः॥
 लिप्यते न स पापेन पेषपत्रमिवांभसा॥ नापो मूत्रपुरी
 षाभ्यां नाग्निर्दहनकर्मणा॥ न नायुः स्पृशदोषेण नान्न
 दोषेण मस्करी॥ परमहंसः स्य तु विशेषमाह॥ पितामा
 हः॥ अयाचितं मसंस्कृतं मुपपन्नं यदुच्छया॥ जोष
 येत्सदाभो ज्यं ग्रासमात्रं तमस्पृहः॥ सौवर्णं लोहसौ
 प्येषु ताप्राद्यश्ममयेषु च॥ अश्वत्थं भिद्युर्न दुष्येत्तदु
 ष्यते तु परिग्रहात्॥ मोक्षकरमथैकान्नं परमहंसैः समा
 चरेत्॥ बृहदारण्यके॥ अथ भिक्षां चरति॥ मैत्रायणी
 श्रुतिः॥ त्रीन्वेणवदंडान् दक्षिणे पाणौ धारयेत्तु एकं
 वा॥ यद्येकं तदा स शिखं वपनं कृत्वा विसृज्य यशोपवी
 तं चतुर्ष्वर्णेषु एकागारं भैक्षमश्रिया माधु करीवे
 ति॥ काठके प्राप्नुवे॥ चतुर्ष्वर्णेषु भैक्षं चरेत् पाणि
 पात्रेण शनं कुयति॥ उपधक्त्वा श्रिया प्राणस्तं
 धारणाथं यथा मे दोर्वदिर्न जायते॥ मुंडकोपनि
 षदि॥

यीतैः

पु

॥३५॥

॥२२॥

दत्तात्रेयः॥

याचितायाचिताभ्यां च भिक्षाभ्यां कल्पये स्थितिं॥
माधुकरं याचितं स्यात् प्राक् प्रणीतमयाचितं॥ प्राक्
प्रणीतमिति अयाचितादेषु पक्षेण॥ माधुकरमे
थैकान्नं परमहंसः समाचरेत्॥ उशना॥ माधुकरम
थैकान्नं प्राक् प्रणीतमयाचितं॥ तात्कालिकं चोपप
न्नं भेदं पंचविधं स्मृतं॥ मनः संकल्प रहितानुग्रहा
नूनीरुपं च सप्तवा॥ माधुनदाहरणं यत्तन्माधुकरमि
ति स्मृतं॥ शयनोत्थायनाप्राग्यत् प्राथितं भक्ति संयुतैः
तत्प्राक् प्रणीतमिहाह भगवानुशना मुनिः॥ भिक्षाद
नसमुद्योगात् प्राक् केनापि निमित्तं॥ अयाचितं तु त
द्देष्टुं भोक्तव्यं मुनिरब्रवीत्॥ उपस्थानेन यत्प्राक्तं भि
क्षार्थं ब्राह्मणेन ह॥ तात्कालिकमिति ख्यातं तदन्न
वैमुमुक्षुणा॥ सिद्धमन्नं भक्तजनैरानीतं यन्मठप्र
ति॥ उपपन्नं तदियादुमुनयो मुदक्षकाक्षिणः॥ भि
क्षापंचविधा ह्येताः सोमवानसमाः स्मृताः एता
सां एकतमया वर्तयन्सिद्धिमाप्नुयात्॥ कर्तुः॥ अ
याचिरेयथा लाभं भोजनाच्च दानं भवेत्॥ निमि
त्रितो न वाऽभ्यायात् स्वयं न प्रकाशयेत्॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्री कृष्णार्चनं दत्तात्रेयसमर्थः ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

पात्रेण यदनुपपदीयते ॥ भोक्ता विष्टासमं भुंक्ते दाना
 चनरकं व्रजेत् ॥ इति भिक्षुविधिः ॥ अथ भिक्षुप्रश्नः
 सा ॥ शातातपः ॥ भिक्षुमाधुकरिनामसर्वपापप्रणाशनी ॥
 अवधूताचपूताचसोमपानं दिने दिने ॥ भिक्षुहारो निरा
 हारो भिक्षुमात्रेव प्रतिग्रहः ॥ भोक्तिमानं च भैक्षं च ह
 तशेषं च यद्विः ॥ नखाग्रोऽधो धयेत्पापं तु पात्रिरेव
 कां च नं ॥ गंगायाः सत्कृतं पुण्यं शालिग्रामे शाला तथा
 भिक्षुना नं पंचगव्यं च पवित्राणि युगे युगे ॥ कण्वः ॥ अ
 क्षिंदुर्यः कुशलेन मासिमासि समं शयते ॥ निरपेक्ष
 स्तु भिक्षुशीसातु तस्माद्विशिष्यते ॥ अहं नं पच्य
 ते यत्र पंचयते यत्र मानवाः ॥ अनुदिनाः प्रयच्छन्ति तं
 देशं पुनरौ व्रजेत् ॥ भिक्षुगृहं नं प्रकुर्वन्तो ह्यमेध्या
 दिनं संस्पृशेत् ॥ भिक्षुगृहं स्नात्वा च प्राणा
 या मां च डाचरेत् ॥ अमेध्यं निचयं चैव स्पृष्ट्वा
 देवतकं यतिः ॥ स पात्रो विधिवत् स्नात्वा विष्णुं ध्या
 वा विशिष्यति ॥ उदक्या शबं चांजल्यौ नग्न
 कपालिभिः ॥ स्पृष्ट्वा भैक्षं सजेद्भिक्षुः सचै
 लो जलमाविशेत् ॥ पादत्राणस्थितौ पादौ च
 स्पृश्यं स्पृशते यदि ॥ पादत्राणपरिवागे आचां
 शिखितामियात् ॥ विना दंजो दपात्रं तु न गच्छेत्

विश्वे ०
 ॥ २४ ॥

श्रु
 वसिष्ठः

भिक्षुप्रश्नः ॥ भिक्षुप्रश्नः ॥ भिक्षुप्रश्नः ॥

॥३०॥
॥२३॥

पाणिपात्रं वागे हे हे विशोक वर्तमानं नापरं गृहीया
 पदे पदे भुंजन् नृगच्छन् कुलकुलेषु सवर्षीति ॥ शो
 नकः ॥ पाणिपात्रं चरन् यो गीतासक्तं द्रष्टुमाचरेत् ॥ ति
 सुनृभुंज्या चरन् भुज्या मधुना च मनंतथा ॥ भैक्षमा
 धुक्करीपशुनपि परमहंसो न भैक्षं विमर्शयेत् ॥ अनिः
 मृदावर्त्तमानं भुंजपात्रं वैश्वं तांतवोपतं ॥ पाणं ताणं तथा शो
 मं पात्रं पर्णं पुटे तथा ॥ उक्तानि यतिपात्राणि ब्रह्मणा विश्व
 योनिना ॥ करे कर्पटके चैव आयसे ता भ्राजने ॥ भुंज
 नृभिश्चुर्न लिप्ये त लिप्ये ते गृहमेधि नः ॥ कृष्णः ॥ न मे स्कु
 लं यथादिमं समाक्रीतमुपाह्वय न हो ॥ सर्वं दोषान हो भिश्च
 न यजेतु कदाचन ॥ उदपात्रं च भिश्च न च न दुष्यतामुपा
 न हो ॥ असंस्कृता तु या कन्या उदक्या नो दितो नृया न या
 दत्तं न गृहीयात् प्राण्युगेनास्त्रयसे न वा ॥ पृथक् कृता तु या
 भिक्षा द्याता माजरिपुषकैः ॥ वातो य हता भिक्षा शु
 क्कान्ना चोपहता भवेत् ॥ पीडं वा ॥ पिचापानमुमा
 नं सं प्रयच्छति ॥ सा भिक्षा हिंसा तासे याता दशीवर्ज
 येद्यतिः ॥ अनिहितं मितं सदा श्रिया अस्तुरेवै नैव
 जीर्यते ॥ धातुः प्रकुप्यते येन तद्वर्जयेद्यतिः ॥
 यातु पर्युषिता भिक्षा नैव द्ये कस्मिन्ना तु माहातामभो
 ज्यां विजानीया द्याता च न रकं व्रजेत् ॥ आयसे न तु

यि

१८८ विष्णु-पञ्चमोऽध्यायः ॥ १८८ ॥ विष्णु-पञ्चमोऽध्यायः ॥ १८८ ॥

क्षेत भद्रा भक्तिवहिष्कृतः ॥ आर्यस्यापि गृहेभुं
 न्ने भद्रा भक्तिपुरस्कृतः ॥ मेधातिथिः ॥ आर्यस्य
 त्रियविंशं मेध्यानां भेदापाचरेत् ॥ तत्राप्यसंभवे
 पूर्वादिदशितोत्तरात् ॥ द्विजाभावे तु संप्राप्त उप
 वासद्वये गते ॥ भेदं श्रद्धादपि ग्राह्यं रक्षेत् प्राणान्
 द्विजोत्तमः ॥ अग्निः ॥ एकशतं वसेद्भूमे पतने तु दिनत्रयम्
 पुरे दिनत्रयं भिक्षुर्नगरे पंचरात्रकं ॥ वर्षस्विक्रमतिष्ठेत्तथा
 ने पुण्यजलाशये ॥ वृते ॥ आत्मनः सर्वभूतानि पश्यन्निधु
 म्भरे-मही ॥ अंधकः कुक्ष्यं कस्यापि बध्नि रोन्मत्तमुकेव
 तू ॥ नामगोत्रादिचरणदेशं वा संशृतं कुर्वेत् ॥ वयोवृत्तं वामं
 शिःतरव्यापयेन्नैव सव्यातिः ॥ एकस्मिन् नप्यति काले मुहुर्ते
 ध्यानवर्जिते ॥ दस्युभिर्मुषितेनेव युक्तमाकंदितं भूषां
 विष्णुः ॥ नृआनामातुराणां नृभिरूणां संगवर्जितं ॥ ग्रामे वाथपु
 रे वापि वासो नैकत्र दुष्यति ॥ कक्षोपस्थशिखावर्जं मृतुसंघि
 षु वापयेत् ॥ नन्त्री नृभूतानि कामे न भिक्षुः संचरेत्क्वचित्
 वपनानंतरं स्नायात् ॥ मृद्धिद्विदिभिः ॥ शयतिः ॥ द्वादशैव
 प्रकुर्वति क्षौ संते प्राणसंयमात् ॥ आषाढ्यां पूर्णमास्या तु का
 रयेदपनं यतिः ॥ चातुर्मासस्य मध्ये तु वर्जयेदपनं यतिः ॥ संप्र
 दयविद्वचनाति ॥ गुरुनसा शिरस्यं भः द्वादशैव तदनंतरं
 आचम्य वाग्यतोयस्मात्तवासाः क्षौरमाचरेत् ॥ अंडं यितु
 णं किंचित्तत्र निक्षेपयेद्यातिः ॥ दुरंसं दशनं चैव तथा

विष्णु
 नखेन कुर्वन् ॥ अभिमंश्रिद्विषद्वारं प्रणवेः प्रोक्षयेत्तान् ॥
 दुरमादाय तारेण शमश्रुकेशान्त्रिकं युच्यते ॥ शिरोरुहश्च शुभा
 सास्थितांश्च प्रयतो यतिः ॥ कारयेत्करपादनं खानां यानि कुर्वन् ॥

॥ ३५ ॥
॥ २४ ॥

पाद्वर्णः ॥ नक्तोपरश्चोपवास उपवासदया
चितं ॥ अयाचितपरं भेदं तस्माद्देहेण वर्तयेत् ॥
अग्निः ॥ नक्तं भोजनं भवेद्दिक्षु मोक्षधर्मनिश्वस
नात् ॥ मृदायन्तं दिवा दापयन्तो शौचादिकं यतिः
मृदायन्तं सदा भिक्षुरात्रौ नैवाहरे कश्चित् ॥ निशा
याः पथमेया मेजपहो मार्चनं श्रुतौ ॥ स्वाध्यायो
भोजनं प्रोक्तं वर्जयिष्यामहा निशितं ॥ व्यासः ॥ अह
धानस्य भोक्तव्यं चोरस्यापि विशेषतः ॥ न चैव
बहुयाज्यस्य यश्चोपनयने बहून् ॥ अग्निः ॥
उद्यताभिदत्ता भिक्षां पुरस्तादग्रं मोदितं ॥ प्रो
ज्यां प्रजापतिर्मेने अपि दुष्कृतकर्मणां ॥ दत्तात्रे
यः ॥ कृते देशं यजेद्भ्रातृभ्यां दापरे कुलं ॥ कर्त्ता
रुं कलौ दुष्टं यस्का भेदं चरे यतिः ॥ भिक्षारनेच्छि
यः काश्चिन्मोत्रियाणां गृहगृहे ॥ तासां विनोक्तं कार्यं
यथापातुः स्वसुस्तथा ॥ यमः ॥ प्रोक्षितं प्रणवेनैव हत
मध्याह्निकारिषु ॥ शरीरं प्रणववत्पश्येदन्तु प्रणवेनैव
वत् ॥ विष्णुः ॥ भेदं यना गुतं वापयो यावकमेव वा ॥
फलमूलविषकं वीकणपिण्याकसक्तवः ॥ इत्येव
शुभाहारा योजिनः सिद्धिकारकाः ॥ कर्तुः ॥ अनिरा
त्येरिणी कुक्षी गर्भभर्तुर्दुहासती ॥ कन्याधात्री पुन
र्भूनां नाददीतो धत्ता मवि ॥ अग्निः ॥ श्रोत्रिया न्नं न भ

मंगलकृतेवसेनियंभिक्षुमोक्षपरामणः॥सिद्धयेनंतु
 तत्रैवैवावदनुःशतद्वयं॥अविष्ये॥ब्रह्मादिदेवलोकांनामुक्ते
 अप्राप्तयेनृणां॥गंगैवपरमोहेतुःकठिकातेविशेषतः॥
 सनस्यैवदेहोसंनोपभोगायजायते॥इहकेशायमहते
 प्रेत्यानेतसुखायच॥नपाणिपादचपलोनेनैवचपलोदि
 ज॥नचवोक्तचपतश्चैवइतिशिक्षस्य॥तद्वरणं॥हारीतः॥पं
 डितस्यापिशूद्रस्यशास्त्रज्ञानरतस्यच॥वचनंतस्यनग्राह्यं
 मुनेचिह्नंइतिविद्यथा॥अचमनियथाशीरमपेयंब्रह्म
 वादिभिः॥तथाशुद्धमुखादाक्यंनश्रोतव्यंकदाचन॥
 बद्धचपरिचय॥योभवेत्पूर्वसन्धासीतु॥मोवैधर्मतोयदि
 तस्यैवप्रणामःकर्तव्योनेतरायकदाचन॥नस्नानमा
 चरेद्दिक्षुःपुत्रादिनिधनेश्रुते॥पितृमातृक्षयंश्रुत्वा
 स्नात्वाशुध्यतिसांवरः॥नकुर्यात्सुतकंभिक्षुःश्राद्धे
 पिंडोदकक्रियां॥यत्कंसंन्यासयोगेनगृह्यमोदिकंव्रतं
 गोत्रादिचरणंसर्वपितृमातृकुलंधनं॥वायुपुराणे॥दंडंपद
 दशियेद्दिक्षुःगयांगत्तानपिंडदः॥दंडंविष्णुपदेस्पृष्ट्वापितृ
 भिसहस्रच्यते॥गयायांमुंडपृष्ठेचकूपेयूपेवटेतथा॥
 दंडंपदशियेद्दिक्षुःपितृभिसहस्रच्यते॥अग्निः॥लोकया
 त्रंप्रयत्नेनवर्जयेदासचिंतकः॥यावदुहरेतावत्प्रातृगृहीत
 नान्यथा॥पराधंनप्रतिग्राह्यंनचदद्यात्कथंचन॥देयमा
 वात्तुभूतानांसंविभागेयतिश्चरेत्॥पुनः॥सप्तधारावकी
 र्णोचनवाचंमनृतांवदेत्॥अग्निःपृच्छंवायादिवापृच्छंयाच

विश्वे०
 ॥२६॥
 आसः
 यद्यःकचिद्व्यतिःस्वधर्मस्यतुल्योपेनैतिगम्योनिर्वाण
 जेव्यतिःगोवाकः॥अन्नदानपरोमिदुर्वश्यादिना
 परिग्रही॥उभोतोमंदबुद्धिसाधूनीनरकशायिनो॥

॥३५॥

॥२५॥

अत्रिः

इत्य

मृदा निर्व्यदिषद्धारनिमग्नाथप्रतिवारं मृदंतथा॥ पुन
रुपसुतनीरंगत्वा गंडूषमाभरेपंचैका दशवारं श्वस
प्यजोचम्यपुनतः॥ प्राणायासांस्ततः कुर्यात्पंचैदशैका
दशसंख्यया॥ ततो मठमागम्युहपूजां कुर्यात्॥ मेधा
तिथीः॥ प्रशस्तां मृत्तिकां १५ कूां गृहीत्या च कयोः॥ पू
रणीयतुरो मासानां वाढ्याः कार्तिके द्यात्तु कोभिश्च
यथोक्तं॥ सुदावेनामिधुनं स्मृतं॥ अथोग्रामः समारव्या
तः ऊर्ध्वं तु नगरायते॥ नगरं तु नकर्तव्यं ग्रामो नामिधुनं
तथा॥ एतदेव प्रकुर्वन्निः स्वधर्माद्युवते यतिः॥ राजवानां
दिवातेषां भिक्षावार्ता परस्परं॥ अह वै शन्यमासयं सन्निक
षां प्रवर्तते॥ आतुरं न न मेत आतरे न मेत॥ त्रिमुहर्तादिधिकं
ग्राह्यं पूर्वं क्षौरप्रणामयोः॥ अत्रिः॥ पिता माता स्वसा भ्राता
सुषां जां धा सुतस्तथा॥ स्नातिबुधसुहृदग्रे दुहितानसुता
दयः॥ यस्मिन्देशे वसंसेतेन तनादिव संवसेत्॥ द्वेषः शोको
भवेत्तत्र रागहर्षादयोपमा॥ अश्रुपातं यदा कुर्याद्दिशुः शो
केन नादितः॥ योजनानां शतं गत्वा तदा पापा प्रमुच्यते॥
वृद्धया सवः॥ मुहूर्तनि समासी नुदेशे सोपद्रवे यतिः॥
चातुर्मास्ये तु कार्तिक्यां क्षौरकार्यं न चांतरे देशका कविरो
धेतु भाद्रमासपि कचिन्नतं॥ मृस्य स्वं भुदपुराणे॥ अविमुक्ते
प्रविष्टानां विहारस्तु न विद्यते॥ न देशो भवितुं न दृष्टं शास्त्रं
पुरातनम्॥ मोक्षोप्यसंशयस्तत्र पंचैवं न गतस्य वै॥ ह-प
मानोपयो विद्वान्सेवेद्विद्वन्नातेरपि॥ स याति परमं स्था
नं यत्र गत्वा न शन्येति॥

॥ श्रीचक्षुष्मानंदरासपसपथः ॥ विश्वेश्वर्यंतर्गतप्रथमसंज्ञ
 ॥ हांतर्गतानिवाक्यानि ॥ श्रीशंकराचार्यसुरेश्वराचार्ययो
 र्वचनानि ॥ अनामभुतेदेहादावा ॥ एकस्म्यप्रतिपत्तियस्त्वा
 मानुभवसंश्रया ॥ सावित्र्यासंसृतेर्वर्जितं नाशोमृतिरात्मनः
 तत्त्वमस्यादिवाक्योऽथं यज्जीवपरमहमनोः ॥ तादात्म्यवि
 षयं ज्ञानं तदिदं मुक्तिकारणं ॥ को जीवः कः परश्चात्मा ता
 दात्म्यं वा कथं तयोः ॥ तत्त्वमस्यादिवाक्यं वा कथं तत्प्रति
 पादयेत् ॥ हेतुः पदार्थबोधो हि वाक्याथविगतेरिति ॥ अं
 तःकरणतद्वनिसाक्षीचेतन्येविग्रहः ॥ आनंदरूपः सत्सुः
 सत्त्विकिमात्मनप्रपद्यते ॥ सत्यानंदस्वरूपंधीसाक्षिणं सा
 नविग्रहं ॥ चिंतयापतयानित्यं यत्कादेहादिगंधियं
 रूपादिमान्यतः पिंडस्ततो नास्माद्यदादिवत् ॥ पृथिन्या
 दिमहाभूतविकारस्त्वधुक् भवत् ॥ एवमिंद्रियदृक्
 नाहमिंद्रियाणं विनिश्चितं ॥ मनो बुद्धिस्तथा प्राणो ना
 हमित्यवधारय ॥ संवातोपितथा नाहमिति दृश्यविक
 क्षणं ॥ दृष्टारमुबमानेन निपुणं संप्रधारय ॥ देहेद्रिया
 दयोभावाहानादिव्यापृतिक्षमाः ॥ यस्य सन्निधिमात्रे
 ण सोऽहमित्यवधारय ॥ अनापन्नविकारसन्नयस्कांत
 वदेव यः ॥ बुद्ध्यादींश्चात्तयेत्येकसोऽहमित्यवधारय ॥
 अजडात्मवदाभांति यस्यान्निध्याज्जडापि ॥ देहेद्रियम
 नः प्राणाः सोऽहमित्यवधारय ॥ अगमेमनोन्यत्र सांप्र

विश्वेश्वर्यं

२५
 सोऽहमित्यवधारय ॥ अगमेमनोन्यत्र सांप्र

अ

य आभाति सो दू नंद लक्षणः॥ अद्वयानंद रूप प्रत्येक विभवे
बोधैक लक्षणः॥ इत्थं मन्यो न्यता दस्य प्रतिपत्तिर्यदि भवे
त॥ अत्र सत्सं पथस्य व्यावर्तते ततदैव हि॥ तदर्थस्य च पा
रोक्ष्यं यद्येवं किंततः शृणु॥ पूर्णानंदैकरूपेण प्रत्येक बोधो
वतिष्ठते॥ तत्र मस्यादिवाक्ये च तादात्म्य प्रतिबोधने॥ तत्र
ध्येतस्त्वं पदार्थो द्विबुपादाय प्रवर्तते॥ हिता दोशवर्तो
वाच्यो वाक्यं वाक्यार्थ बोधने॥ यथा प्रवर्ततेऽस्माभि
स्तथा व्याख्यातमादरात्॥ आलं बनतया भातियोस्म
प्रत्ययशब्दयोः॥ अंतःकरण संभिन्न बोधः सत्त्वं पदा
र्थः भिन्नः॥ मायोपाधिर्जगद्योगिः सर्वज्ञतादिलक्षणः॥
परोक्ष शब्दः स्याद्वात्मकस्तत्पदाभिधः॥ प्रत्येक प
रोक्षतैकस्य सद्वितीयस्य पूर्णता॥ विरुध्यैते यतस्त
स्मात्तु क्षणा संप्रवर्तते॥ मानांतरविरोधे तु मुख्यार्थ
स्य परिग्रहे॥ मुख्यार्थेनाविना भूते प्रतीतिर्लक्षणो
च्यते॥ तत्र मस्यादिवाक्ये तु लक्षण भागलक्ष
णा॥ सोयमित्यादिवाक्यस्थ पदयो रिव नापरा॥ अ
हं ब्रह्मेति वाक्यार्थ बोधो यावद्दृढो भवेत्॥ शंभो दि
सहितस्तान्दभ्यसेऽर्चु वणादिकं॥ संपाधि॥ श्रुत्वा च
यप्रसादेन दृढो बोधो यदा भवेत्॥ निरस्ता शेष सं
सारनिदान पुरुषस्तदा॥ अहमेव परं ब्रह्म वास्तव

विभवे २
यथा भवेत्
इति स्थितिर्निमित्तो प्रतीतिर्बुद्धौ
यथा भवेत्

॥३०॥
॥२०॥

स्वप्नजागरिते सुप्तिं भावाभावौ धियां तथा ॥ यो वेत्यनि
क्रियः साक्षी सो ह्यपि व्यवधारय ॥ घटावभासको दोषो
घटादन्यो यथेष्यते ॥ देहावभासको देही तथा हं बोध
विग्रहः ॥ यः साक्षी तत्र क्षेत्रो बोधस्त्वेव पदार्थः स उच्यते ॥
अतश्चावतिरूपेण साक्षादधिपुत्रेन च ॥ निरस्ता शेष
संसारदोषास्थुः तदिच्छाक्षणः ॥ अहं यत्नादिगुणकः प्रा
कृततमो मुक्तः ॥ निरस्तातिशयानंदस्य निश्चयविग्रहः ॥
सत्तास्वच्छक्षणः पूर्णः परमसैव गीयते ॥ देहं द्रियमनः
प्राणाहं कृतिभ्यां विच्छक्षणः ॥ प्रोज्झिता शेषवद्भाववि
कारसंपदाभिधः ॥ त्वमर्थमेवं निश्चिं स तदर्थं चिंतये
त्पुनः ॥ सर्वज्ञं परेशं तं तथा संपूर्णशक्तिता ॥ वेदेः समर्थ
ते यस्य तद्ब्रह्मैव व्यवधारय ॥ यज्ज्ञानात्सर्वविज्ञानं श्रुति
प्रतिष्ठापादितं ॥ मृदाद्यनेकदृष्टान्तेस्तद्ब्रह्मैव व्यवधारय ॥
यदानं यप्रतिष्ठापय श्रुतिस्तत्सिद्धये जगते ॥ तत्कार्यं
प्रपंचस्य तद्ब्रह्मैव व्यवधारय ॥ विजिज्ञास्य तया यच्चैव
दांतेषु मुमुक्षुभिः ॥ समर्थतेति यत्नेन तद्ब्रह्मैव व्यवधा
रय ॥ जीवात्मना प्रवेशश्च नियंतं च तान् प्रति ॥ श्रु
यते यस्य वेदेषु तद्ब्रह्मैव व्यवधारय ॥ कर्मणि कृतं दातुं
तं यस्यैवं श्रूयते श्रुतौ ॥ जीवानां हेतुकर्तृत्वं तद्ब्रह्मैव व्यवधा
रय ॥ तत्संपदार्थो निर्णितो वाक्यार्थश्चिंतयेत्तद्धनः ॥ ता
दृश्यमनवाक्यार्थस्तयोरेव पदार्थयोः ॥ प्रत्येकबोधो

॥ श्रीक्षणा नंदरा मस्तपुर्थः ॥ ॐ नमः ॥ अथातु
 रसंन्यासप्रयोगः ॥ आतुराणां विशेषोऽस्ति न विधि
 नैव च क्रियाः ॥ प्रेषमानं तु संन्यास आतुराणां वि
 धीयते ॥ १ ॥ आतुरस्य तु भोतस्य संन्यासं प्राह चंगिराः ॥
 न तस्य विधयः संति शक्त्यवस्थानुरूपतः ॥ प्रेषमाने
 ण संन्यासकृतस्य विधिवद्बुद्धेर् ॥ उत्पन्ने संकटे घो
 रे सिंहव्याघ्रादिभिर्धृतैः ॥ मय्ये चौरादिक्षिप्तो चरैः ॥ ३ ॥
 स्नानसंध्यादिकंच विधाय प्रायश्चित्तं संकल्पपूर्वकं कु
 र्यात् ॥ कुर्यात्कुच्छं च वारि संन्यासे पुरा नाश्रमी ॥ ४ ॥
 आश्रमी कृच्छ्रं मे कंतु कृत्वा संन्यासे महति ॥ ततः सं
 कल्पः ॥ पूर्वोऽपरितो तिथौ ॥ अशेषदुःखनिवृत्तिपू
 र्वकं निरतिशयानंदपरमपुरुषार्थप्राप्तये परमहंसा
 श्रमसंन्यासमहं करिष्ये ॥ इति संकल्पः ॥ तदंगत्वेन
 क्षौरं करिष्ये ॥ ततः क्षौरमंत्रः ॥ यानि कानि च पापानि
 ब्रह्महत्यासमानि च ॥ केशानाश्रित्यतिष्ठंति तस्मात्
 केशान् वपाय्य हम् ॥ ततः सशिखं पंचकेशस्थापनपूर्व
 कं संन्यासोचितं क्षौरं विधाय ॥ स्नात्वा च मृशुद्धं ज
 लं कस्मिंश्चित्पात्रे कृत्वा ततो यंदक्षिणे न पाणिना जु
 हौति ॥ एष हवामिः सूर्यप्राणं गच्छ स्वाहा ॥ स्वां यो
 निं गच्छ स्वाहा ॥ आपो वै गच्छ स्वाहा ॥ आपो वै सर्वा

संन्या
 सविधिः
 ॥ १ ॥

हुंकारं

॥३०॥
॥२॥
नंदप्रकाशसुभावेन भवति अवतिष्ठते युदतदुभावेन
ब्रह्मसंन्यपचर्चते नृनिर्मुहो भवति सुखे ॥ ३० ॥

सर्वोपाधि विनिर्मुक्तं ॥
तद्ब्रह्माहमिति शब्दं ॥ ब्राह्मण्यं ब्राह्मण्ये देहेनात्माना
मेति भावना ॥ भुक्त्वा किं कर्ता मेति वा ज्ञानः काय
कर्मसु ॥ दग्धा विनाधिकारश्च ब्रह्मज्ञानाग्निना
पुनिः ॥ वर्तमानः भुतेर्मुक्तिर्नेव स्याद्देदकिंकरः ॥
विदेहोर्वीरसंदेहो नेति नेमवशेषितः ॥ दहायना
सुदृढदृढतन्त्रि यो वीक्षतेपिन ॥ अज्ञानमनिरा
कुर्वन् ज्ञानमेव न सिध्यति ॥ विपन्नकारकगामंज्ञा
नं कर्म न ह्येकते ॥ सकृत्प्रकृत्य मृदाति क्रियाक
रकरूपभृत् ॥ अज्ञानभंगमज्ञानं सांगत्यं नास्त्यतो
नयोः ॥ वर्तमानमिदं याभ्यां शरीरं सुखदुःखदं ॥ आ
रब्धं पुण्यपापाभ्यां भोगदेवतयोः द्वयः ॥ सामर्थ्या
द्येन कर्मणा शरीरमाद्यंत प्रवृत्तफलसात् उपभोगे
नेव क्षीयते ॥ अतो यान्यप्रवृत्तफलानि अतीतानेकज
मकृतानि ज्ञानोपत्तेः प्राक् कृतानि ज्ञानसहभावी
निच ॥ तौ न्येव सर्वाणि कर्मणि ज्ञानाग्निर्भस्मसात्कृत
ते इति जीवन्मुक्तिप्रतिपादकश्रुतिस्मृतिसामर्थ्यादेव
गम्यते ॥ तथा च श्रुतिः ॥ स चक्षुरक्षुरिव सकर्णोऽक
र्ण इव ॥ तथा हि निर्व्वयनी ॥ वल्मीके मृता प्रयुक्ता शयी
तेव मेवेदमियाधोः प्रभुः ॥ यदाभावेन भवति सर्वभावेषु मिसृहः
तदा सुखमनामोति प्रसेवेह च शाश्वतं ॥ अनेन विधिना स
र्वं सत्त्वासांगानां शानैः शानैः सर्वद्वंद्वविनिर्मुक्तो ब्रह्मण्य

२०
॥ ॐ ॥

॥ ११ ॥

२६

श्या

श्या

हुयात्

या

देवताभ्यो जुहोमि स्वाहा ॥ इति हस्ता तत्पात्रस्थं शेषं
जलं आशुः शिशान इत्यनुवाकेनाभिमन्त्र्य ॥ ॐ पुत्रे
षणा विनेषणा लोके षणा अमया यत्का स्वाहेति प्र-
थमं पिबेत् ॥ अभयं सर्वभूतेभ्यो मतः स्वाहेति द्वितीयं
संन्यस्तमया स्वाहेति तृतीयं निःशेषं पिबेत् ॥ ॐ भूः
सावित्रीं प्रविशामि ॥ तत्सवितुर्वरेण्यं ॥ ॐ भुवः सावित्रीं प्रवि-
शामि ॥ भगो देवो हो ॥ ॐ स्वः सावित्रीं प्रविश (श्या) मि ॥
धियो र ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सावित्रीं प्रविश (श्या) मि ॥
तत्सवितुर्वरेण्यं प्रचोदयात् ॥ ॐ परो रजसे सावदो म इति जपि
स्वाचम्य ॥ प्रणवमयमासानध्यात्वा ततः स्थापितान् नृशि-
खाकेशान् नृयशोपवित्तं चादाय ॥ ॐ भूः स्वाहेति युष्म-
जुहोति ॥ ततो दिगंबरैः ऊर्ध्वबाहुभुजा व्याहृतिपूर्वकं
संन्यस्तमयेति त्रिवारं ब्रूयात् ॥ मं ह मध्यमो तमस्वर-
ण ॥ ॐ भूः संन्यस्तमया ॥ १ ॥ ॐ भुवः संन्यस्तमया ॥ २ ॥
ॐ स्वः संन्यस्तमया ॥ ३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः संन्यस्तमया ॥ अ-
त ऊर्ध्वं त्राहि मां सर्वलोके शान्तिरं न विद्यते ॥ इत्यादि प्रार्थना उद-
दिग्गमनकोपीनादिग्रहणं ॥ इत्यात्तुरसंन्यासप्रयोगः ॥ १ ॥
अशक्तो न संन्याससंकल्पो न पुन शिखासुत्रादियागः ॥
प्रेषोच्चारणमभयदानमिति ॥ अय शक्तौ संकल्पवप-
न शिखासुत्रादियागप्रेषोच्चारणानीति ॥ इत्यात्तुर-
संन्यासपद्धतिः समाप्ता सुम् ॥ ॐ नमः ॥ ॐ नमः

[OrderDescription]
,CREATED=22.01.20 14:16
,TRANSFERRED=2020/01/22 at 14:27:16
,PAGES=60
,TYPE=STD
,NAME=S0002618
,Book Name=M-2411-AATUR SAMYASVIDHI SANHITA
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF

FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF

FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF

FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,